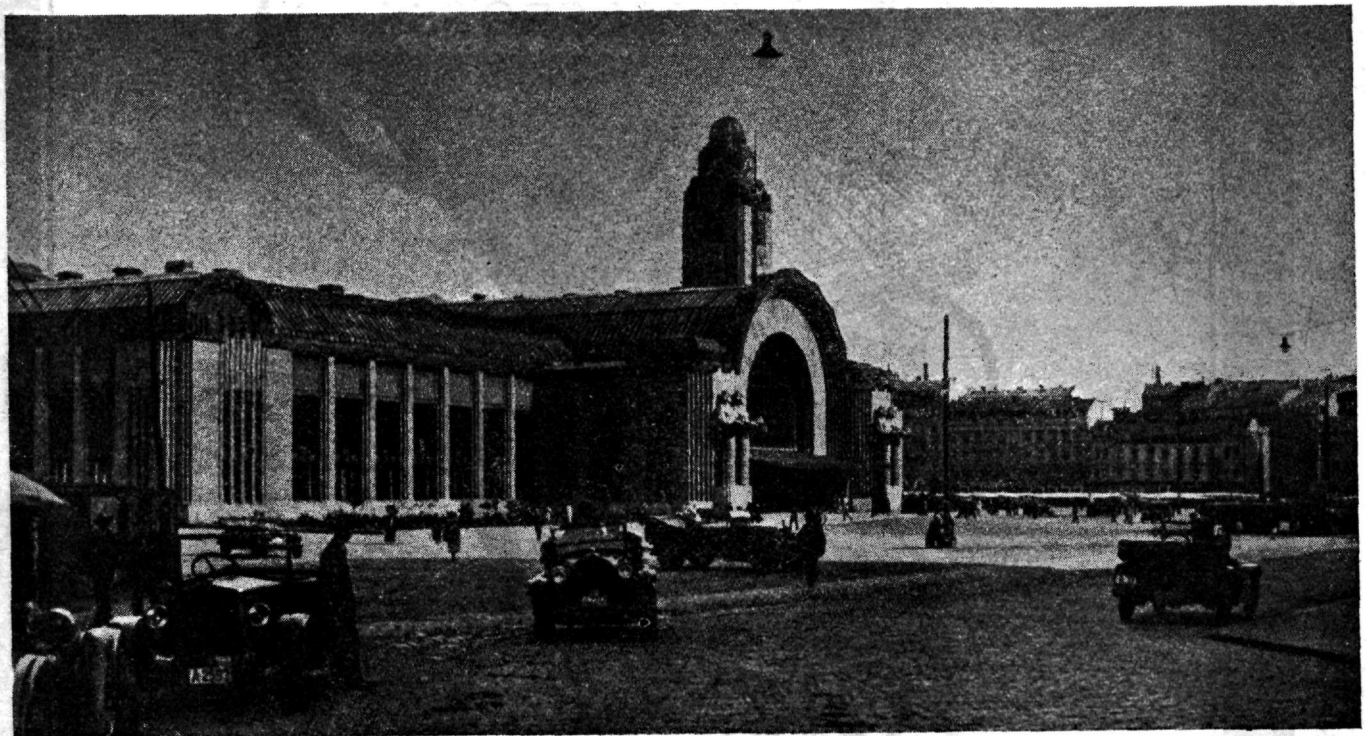

KAITSE KODU!

17. mai 1930

NR. 20

Hind 20 senti

Tänases numbris:

Kaanepilt: Helsingi jaamafoone.
Kustas: Mõnd Taara usust.
Snellmann: —
T-vo H-no: Muistne Soome.
O. V.: Tallinn sõjaoftudes.
— Ciikumise keerises.
K.A.Hindrey: Dessantpataljoniga Narva.
— Pilte muistsesest Eesfi elust.
Male.

Suietage
PABEROSSE

MANON
Laferme

Baccarat

Stella

Diva

Laferme

L

20 f. - 35 s.
25 f. - 35 s.
20 f. - 25 s.
25 f. - 25 s.

ÜKSIKI
NUMBER
20 SENTI

ILMUB
1 KORD
NÄDALAS

6. AASTA KAITSE KODU! N: 20

S. BLAŠTNIKOV

TOIMETUS JA TALITUS: Tallinnas, Kaarli tän. 8, kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella 10–12 e. l. Kaastöö arvatakse tasu alla ainult siis, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsi-kirju alal ei hoita.

17. MAI 1930

Väljaandja: KAITSELIIDU PEASTAAP.
Vastutav toimetaja: kol.-ltm. A. BALDER.
Tegev toimetaja: L. SÖERD.

TELLIMISHIND: aastas 6 krooni, poolaastas 3 kr., veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti. **KUULUTUSTE HINNAD:** 1 lehekülj teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagumise kaane välisküljel Kr. 80, teksti järel Kr. 40 ja kaante sisekülgedel Kr. 60. — Vähemad kuulutused proportsionaalselt odavamad.

Mõnd Taara usust

„Veel kaitse, kange Kalev, oma lapsi
Ja õpeta neid vahvalt võitlema!
Oh viibi veel, et sinu kotkatiivad
Ka vaimu kütked Eesti rahvalt viivad.“

See on sügavast südame-põhjast tulnud palve oma rahva eest ja iga Eesti süda palvetab kaasa.

Isamaa kutsub! Eesti süda ei saa jääda külmaks isamaa kutsumisele...

Isamaa on suurem kui mõni tulus koht, asundustalu või midagi muud säärast paljalt materiaalselt tululist.

Isamaa suur ruumi, aja (mineviku, oleviku, tuleviku), vaimu, elu, töö, rõõmu, kannatuste ja võitluste süntees. Mitte õpetlase kabinetis valminud kuiv teaduslik süntees, vaid elu igaveses arengus valminud süntees, mis on istutatud meie kehalisse ja vaimlisse organismi loomusundidena. Lugemata põlvede võitlus elu eest on see tee ja abinõu, millega elavasse organismi istutatakse elusunnid, terved instinktid.

Kui meid isamaa kutsub, siis teadke — meid kutsuvad lugemata tuhanded aastad minevikus ja tulevikus. Lugemata musttuhandete esivanemate töö, veri, vaev ja higi, võitlused ja surematuse iha nõuab meilt, et meie hoiaksime, kasvataksime ja suurendatult pärandaksime järgnevaile põlvedele väärtuse, mis samuti on pärandatud meile.

See pärandus on r a h v u s.

Kõigist inimkonna loodud kultuurilistest väärtustest on rahvus kõige suurem: tema sünnitamise on nõudnud kõige rohkem vaimu, võitlust, tööd, vaeva ja verd.

Selle väärtuse hoidmiseks on tõu alalhoidmise instinkt, mis ületab isikliku elu alalhoidmise instinkti.

Nii nõuab meilt tulevik — veel sündimata põlved nõuavad meilt, et hoiaksime oma rahvust ja võimaldaksime veel sündimatuile musttuhandele põlvedele sündimise ja elu.

Kelle hing ja ihu on terved, see kuuleb seda isamaa kutsumist. Mehine uhkustunne ja mehine häbitunne ei luba taganeda võitlusest, olgu see milline tahes, ja sunnivad kandma riskusi, kas või surmavaid. Mehine uhkus nõuab suure päranduse hoidmist, kasvatamist ja edasi-pärandamist; mehine häbitunne ei luba ehmuda ülesande näilisest või ka tõelisest kohutavast suuruselt ega taganeda võitlusest.

Võidutee peab leiduma ja leidubki. Selleks on antud mõistus, et leida võidutee võitluses. Ka mõistus on mineviku pärandus ja meie peame ta pärandama edasi teravamana, võimsamana.

Nii meie tänapäev on punkt mineviku ja tuleviku vahel. Kas hävitame selles punktis mineviku päranduse ja katkestame elu tee või õilistame selle päranduse ja saadame elu

teel edasi? Kelle ihu ja hing on terve, see ei kõhkle ega kahtle, vaid tunneb rõõmu, õnne ja uhkust elu elamisest. Meile on vaenlased kuulutanud kadu juba möödunud sajanguil ja tänapäevgi ootavad pikisilmi meie, Eesti rahva, otsa, et siis kahjurõõmsalt muiata. Kas peaksid meie ihu ja hing olema nii purustatud, et mehine hääbitundmus ei põleta enam selle ennustuse juures valusamini kui ükski põlev väevli- ja tõrvajärv?

See pole tõsi — eesti rahvas on veel elav mehine vaim ja see vastab „ei!“ Igavene „ei!“ kõigile sääraseile ennustusile.

Meie tänapäev haarab kõike seda, mida nimetatakse kultuuriks ja tsivilisatsiooniks. Et täita tänapäeva ülesandeid tuleviku ees, peame talitama targalt ja mõistlikult, peame otsustama küpselt, peame oskama tegutseda valitult. Esimeses joones kogu rahva vaimne ja ihuline tervis, julgeolek, töövabadus ja -võimalus, tema heakäekäik — see on meie tänapäeva ülesanne, mille täitmisel oleme täitnud oma kohuse mineviku ja tuleviku ees, oleme kuulnud oma isamaa kutsumist.

See nõuab rahvusliku mõttevara järjekindlat revideerimist ja parandamist — rahvusliku ideoloogia arenemise järjekindlust. See võib teostuda vaid siis, kui selleks on koondatud kõik rahva loovad jõud ja kui seda kannab rahvuslik tahe.

See nõuab suurt usku ja suurt üksteise usaldamist. Ilma säärase usuta ja usalduseta ei suuda meie täita oma ülesandeid: üksikuina meie vaibume ja nõrkeme koorma all, kui pole ammutada värskendavat jõudu, kui meie ei kuule mineviku ja tuleviku häält.

Aga kes hoolitseb selle eest, et ei nõrkeks meie usk, et meie tunneksime endid üksteisest toetatuna, et kogu rahvas liituks ühiseks kehaks ühiste ülesannete täitmisel ja ühistele sihtidele püüdmisel?

Võõrsilt ei ole oodata säärast hoolitsejat: teistel on oma mured, on vaja hoolitseda enda eest. Nad võistlevad omavahel ja meiega. Võistlus on looduse abinõu orgaanilise elu arendamiseks ja looduse seadusi ei suuda muuta ükski vägi.

Meie ise peame hoolitsema selle eest, et ei närbuks meie tahe, ei väsiks meie jõud, et ei killuneks ja väheneks, et ei kaoks meie usk — meie tegevuse tahtejõu allik.

Usk on loomusund, nagu julgus, vahvus, vaprus, mehisus, uhkus- ja hääbitunne ja teisedki loomusunnid, mis isikliku ja tõu elu alalhoidmiseks on istutatud meisse.

Meie ise peame selle sõnastama ja ehtima. See on Taara usk.

Leiba võime osta võõrsilt, kui meil omast tuleb puudus. Aga võõras usk on mürk, mis hävitab. Emb-kumb — kas inimene jääb külmaks

temale, ei võta teda vastu või omandab temaga võõra vaimu ja allub võõrale tahtele. Sel põhjendeb kadaklus — ümberrahvustumine. Aga rahvuslik usk on rahva kuivamata jõuallik.

Kui rahvas on jäänud usuta, laguneb tema seesmine ühtlus, ilmuvad usu aseained, avaldub degenerereerumine: ta ei ole terve, sest tema üks vägevamaist loomusundidest on rahuldumata.

Usk on kultuuriline saavutis, nagu rahvus isegi, aga mitte barbaarsete aegade jäänus, nagu arvavad paljud ratsionalistid.

Mida kõrgem on kultuur, seda arenenum peab olema usk, et kanda kultuuri.

Ilma usuta ei ole kultuuri. Kui kultuur kasvab üle usu ürgideest, siis ta hakkub ja matab oma rusude alla rahva, kes ta on loonud. Usund (religioon) on sõnastatud ja ehitatud usk. Lugupeetud lugeja märkab eelmisest, milles juurdub Taara usu müstika: elu lõpmatus järjestuses ja isamaas (kui sünteesis), mis kannab elu, vaimus, mis juhib elu arenemist, maas, mis kannab elu. Sellest Taara usu eriline ilme — hiiekultus, mis tajub loodust kui pühakoda.

See müstika on suurem kui ühegi konvendi redigeeritud ja puhastatud legendid.

Taara usk ei saa olla kinni kivistunud eelarvamusis, sest ta pühitseb elu, areneb eluga ja juhib kultuuri.

Taara usk ei tunne jumala orjust, sest ta on vaba rahva vabadustung. Millisele jumalusele oleks tarvis meie orjust? Taara usk tunneb vaid elurõõmu, loomisrõõmu, kohusetruudust elu igavesile seadusile, valmisolekut võitlusele ja jumaluse lähedust. Seepärast ei saa hiiekultuses olla ohvrit milgi kujul, sest ohver jumalusele on altkäemaks, et pehmendada või koguni muuta oma isiku suhtes elu igavesi seadusi ja ka ühiskondlikke seadusi. Uritule leek on sümbol — jumaluse läheduse tundmise sümbol. Hiies uritule juures sulab inimene ühte isamaaga — oma rahvaga, loodusega, minevikuga, tulevikuga — igavesse eluga. Taaralane ei katkesta sidemeid igavesse eluga ei minevikus, tulevikus ega tänapäev — ta on kohusetruu oma rahvale ja oma rahva kaudu inimsoole.

Taara usk on igavesse loomise ja uuestisünni tunnistaja. Ta on elujaatav.

Taara usk ei leiuta kunstlikke maailmu ega harrasta mingisuguseid erilisi vigurdamisi, millel ei ole arusaadavat mõtet.

Taara usk ei ole tänapäeva leiutis, vaid igivana kultuuri kandja. Eestis ei ole ta lõpnud kunagi. Eestlase jumaluse mõiste on taaraline vähem või enam puhtal kujul. Teissugused jumaluse mõisted on olnud vastuvõtmatud. Sellest ka praeguse eestlase näiline usuline leigus, kuna hingeliselt on eestlane sügav-religioosne (mis tunnistab eesti rahva vanast ja kõrgest kultuurist). Ma pole leidnud ka kõige vähema

PEATEGELASI OBERAMMERGAU KANNATUSMÄNGUDELT. Vasakul: Hansi Preisinger Magdaleenana, keskel: Peter Rendl Peetrusena ja Johannesena.

hariduse osalist eestlast, kelle jumaluse mõiste oleks täpne näiteks piibllilisele. Veelgi huvitavam, et suurem osa ei usu kuradit. See langeb kokku Taara usuga, mis ei tunne kaht moraalselt absoluutsust (absoluutset head ja absoluutset kurja), vaid ainult üht positiivset absoluutsust: ainult hea on absoluutne, aga kuri on vaid hea liig madal aste, liig väike kvantum. (Ka kõige jultunumas roimaris on veel headust, ainult nii väikesel hulgal, et ta osutub võimatuks ühiskonna liikmeks.)

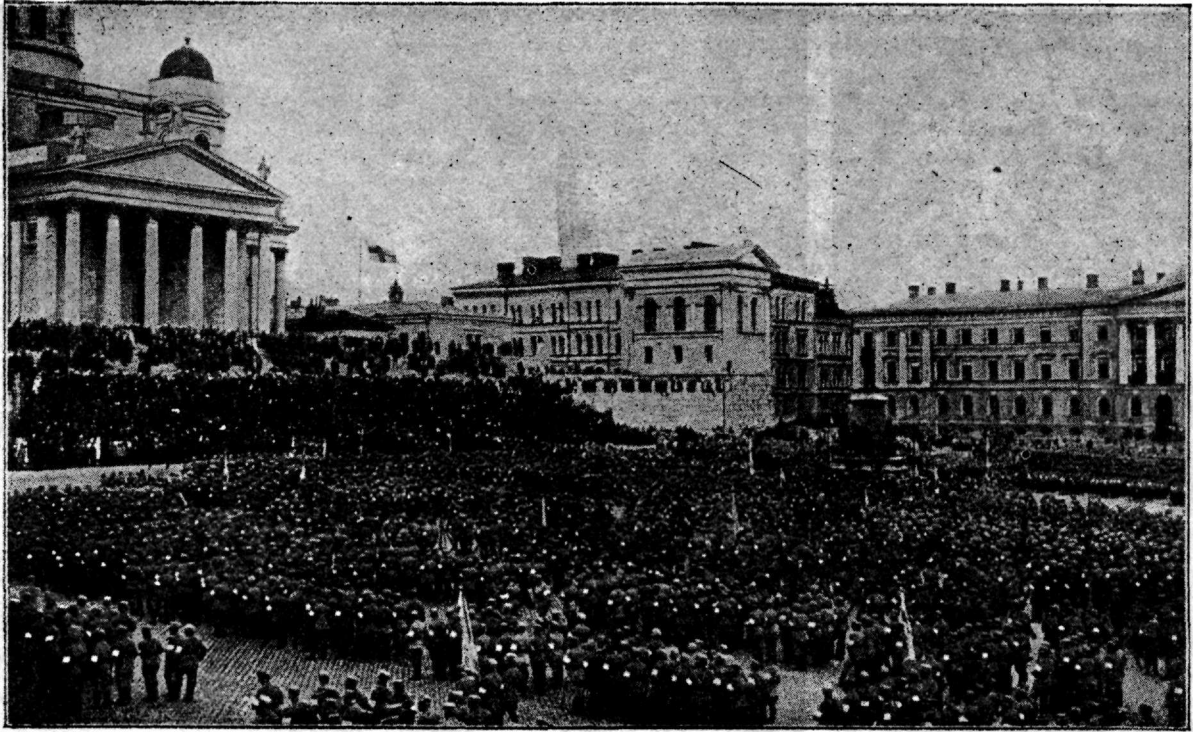
Taarausulisi leidus kodumaal kuni maailmasõjani, kuid nad olid sunnitud salga oma oma õiget usku võimude pärast ja näiliselt kuuluma ametliku kiriku liikmeiks. Põltsamaalt ja Virumaalt on kindlad teated. Nähtavasti oli neist teadmisi A. Kitzbergil, kui ta lõi „Libahundi“ kuju, selle vaba, taltsutamatu inimese kuju rusutute ja orjastatute seas.

Taara nime ja mõiste on eestlased toonud kaasa siia oma lähtekohalt. Kõigi turaanlaste seas on Taara turaanlasilt laenatuna mõjutanud teiste rahvuste uske. Puhtal kujul on Taara jumaluse mõiste kõige arenenum aste — nimi, mida ei tohi toetada ainsamagi määrsõnaga ega kujutava ütlusega, sest temale ei ole võrdlust

ja teda võib vaid tajuda arenenum vaim¹⁾. Lõuna-Indias, kus elab umbes 100.000.000 turaanlast, on Taara omandanud buddismi mõjul personifitseeritud jumala kuju ja seal on Taara kujud. Tiibeti lamaismil on 23 Taarat. Ajaraamat piiblis nimetab Taarat kaks korda, austades teda israeilaste peavanema auga (Thor aga esineb Monasse maaosa pealinnana). Mooses on Taara usust võtnud määruse „Sina ei pea endale tegema nikerdatud kuju ega mingisugust nägu sellest, mis taevas ülal, ei sellest, mis all maa peal, ega sellest, mis vees maa all on. Sina ei pea nende ette kummarduma ega neid teenima.“ See lause on täiesti eriline ja vastolus kogu piibliga ning ongi jäänud vaid „hüüdjaks hääleks kõrves“. Greeka-roomaline olümp võitis ja täitis pühakojad nikerdatud kujudega ja nägudega. Nii moondub laen teistesse kättesse üle minnes.

Kustas.

¹⁾ Stanislaus Boguš (katoliku kiriku ülempiiskopp Venemaal XVIII aastasaja lõpul ja XIX alul) ütleb: „Neil puudus Jumaluse mõiste ja ka iidoleid nad ei kummardanud.“ (Tauria ajalugu), sest tema ise ei suutnud Taarat tajuda, olles kasvanud personifitseeritud jumaluse usundis.

Kaitseväge 16. mai paraad Helsingis.

V A B A D U S E V Õ I T

Soome kaitseväge pealinna marssimise aastapäevaks «Kaitse Kodu!le» kirjutanud T. K. Snellmann, Soome saatkonna sekretär.

Mul jälle tuleb meele nüüd
mu armas Savomaa,
kus rahvas palju kannatand,
kuid rahul on, mis õnn on ann'd
see armas, kallis maa!

Nende pisut nukrate värssidega algab tuntud savolaste laul. Õieti need ei puutu üksi savolasi, vaid kogu soome rahvast. See rahvas on aastasadade kuludes palju kannatanud, kõva, sageli lootusetu on olnud ta heitlus karmi loodusega, lugematuid kordi on ida vaenlane sirutanud küüned ta järele välja. Aga rahvas on rahuldunud oma õnnega, selle vähese õnnega, mida loodus ja elu on talle annud. Ei kuidagi siiski lootusetult alistudes, sest

Kui sõnul võiksid sõnada
me vanad hiiepuud,
ja meie kõivud kõnelda,
ja meie laaned lausuda,
seleta' salmesuud:

Siis küllap paljud nende seast
meil' võiksid tunnista:
siin taples mehi Savolast,
kes viimse veretilgani
võitlesid Soome eest.

Sellest on kulunud juba aastakümneid, kui tuntud soome luuletaja Oksanen kirjutas need read. Aga need sobivad nimetada veelgi — Soome armee aastapäeval. Karm on Soome maa nüüdki, kehv on rahvas, võrreldes teiste rahvastega, aga kui hädaoht ähvardab, on Soome rahvas valmis viimse veretilgani võitlema oma vabaduse eest, nagu aastasadasiid ennegi. Ja ometi: milline vahe, võrreldes endiste aegade! Kui kakskümmend aastat tagasi oleks endale kujuteldud nüüdist olukorda! Ei — sel last kujutlust ei võinudki sündida! Keda ta kõige julgem mõttelend kandis Soome vabaduse kujutluseni — seegi poleks suutnud mõelda kõike seda õnne ja head, mida see vabadus hiljem toob endaga! Tõsi küll, iseseisval Soomel on olnud palju raskusi ees, aga kõige selle hea kõrval, mida on saavutatud, on see ometi vähene. Kui savolaste laulus kõneldakse kannatusist, tunduvad need nüüd juba palju kaugemalt ja selle asemel täidab meeli tänumeel selle vastu, et Kõigevägevam on juhatanud meie rahva vabadusse ja õnnesse.

See õnn murdis endale esimest korda võimsalt teed 16. maikuu päeval aastal 1918, kui Soome noor kaitseväge oma üldpealiku kindral

Mannerheimi juhatusel marssis maa pealinna. Sel hetkel oli isamaalsuse ja vabadustunde õnnesarv paljudel juba ääreni täis — seda silmapilku, seda nii kaua oodatud silmapilku oli pea-aegu raske kanda.

Kui nüüd Soome kaitsevägi jällegi veedab oma aastapäeva, seguneb laiades piirides Soome selle päeva rõõmutundes sügav heameel selle üle, et meil Soome lahe lõunapool on venelasrahvas, meile nii lähedane, kes ka on nii palju kannatanud ja oma osaga rahul, aga kes nüüd ka hingab vabalt, elab vaba rahva elu. Soome armee päev on ka Soome-Eesti hõimupäev!

Kangelaste kalmistul*)

*Las sööb rooste raudaristid,
puuristid purunegu,
kalmumüürid murdunegu,
kivid küljest killunegu.
Kased katku kalmukünkaid,
tammed tugevamad tõusku,
haavad asemelle astku,
kas või lepavõsud võtku
kaasas kurva kadakaga
kohta kõrge kuuse varjul,
kussa haldjad halatsegu,
mälestustest märku andku.*

*Aga mis ei muutu mullaks,
mis ei põrmuks purunegi,
mis ei sõtku sõmerateks,
tuulis, tormes nõrku, nõtku?*

*Too on vaba rahva vaimu,
esivanemate varju.*

*See on endal' sambad säädnud,
valand vaimu vahvusesta,
tulest mälestusetulbad,
vaimuloitest loonud müürid,
iqi ristid hingedeegest.*

*Sääl küll kiirgvad tulekirjad
sätendaval avvusambal
järeltõusva' rahvatõule,
tulevõlvi tõstamiseks.*

Ühel kuldsel kirjal öeldud,

hauasambal haruteldud:

*„Siin on vaimud vägevamad,
kalevlased kalmu kaetud.*

*Jüriöö! nad julgelt tõusid
iseseisvust endal' võitma,*

*vabadust tagasi tooma,
mis oli võetud võõral võimul,*

maha tallat toorel jõvvul.

*Tuhanded on ohvri toonud,
isamaa altarille andnud.*

*Enda elu, vere viinud
vabaduse võiduks kandnud.“*

*Sest aga, uue Eesti aegsed,
pidagem meeles minevikku,
kadund aja kangelasi.*

*Tuleleeki lehvitage
tänuks nende tegudelle.*

*Tervitage tõrvikutel
tulekandjaid kangelasi
muistse kalmu kätte alla!*

*Nende sarnasemaks saagem,
vanemate vääriliseks.*

*Vaatkem vabadusetähti,
iseseisvust igavesi.*

*Meist siis häädmeelt nemad näevad,
juhiks on me julguselle
tuleviku teede tehtel,
uue Kungla kodurajal,
vaba Eesti taeva varjul.*

P. Voolaine.

*) Ette kantud autori poolt Räpina kaitsemaleva jüriöö pidustustel Maarjamõisa vanal kalmistul.

MUISTNE SOOME

Soomlased ja eesilased — väärtuslikemaid ja vanimaid rahvatõuge

Muistsel ajal kattis Soomet, mis praegu lumepuuduse all ohkab nagu meiegi, ääretu jääväli. Hiljem lainetas üle Põhja-Euroopa mõõtmatu meri, ent aegade jooksul kerkis sügavusist maa ja inimene, kes oli määratud looduse isandaks, asus sinna elama.

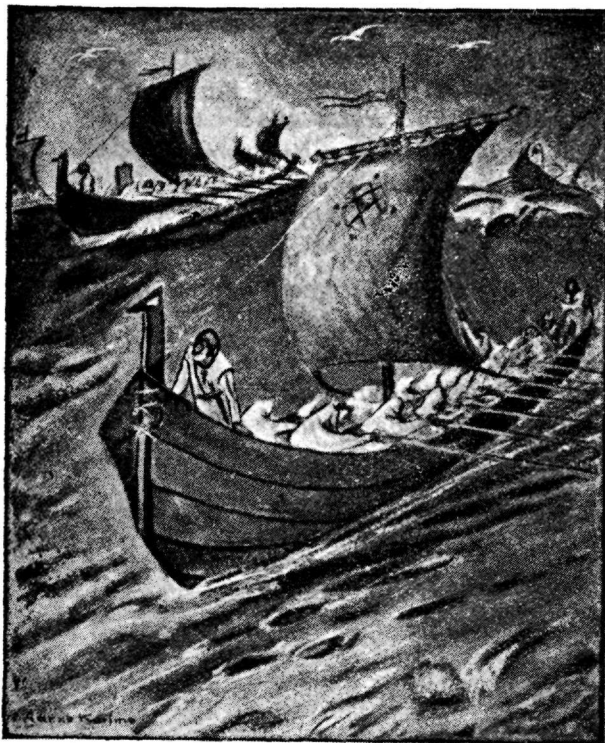
Soomegi endist aega kujutellakse ainult leidude järgi. Vanimad leiud on pärit aastast 4000 enne meie ajalugemise algust. Nagu hiljuti ilmunud suurest A. Karimo teosest selgub, koosnesid need leiud algelisist tuleasemeist või primitiivseist kondist ja kivist valmistatud tööriistust. Kuid nende järgi on võimatu otsustada, missugune või mis rahvas nimetas tol ajal Soomet omaks. Siiski arvavad teadlased, et kiviaja rahvas kuulus tollesse samasse Soome hõimusse, mis oli domineeriv kogu Põhja-Euroopas.

Leidude järgi otsustades saabusid praeguste Soome poegade otsekoheised esiisad oma kaunile isamaale alles rauaajal.

Kiviajal oli ilmastik Soomes soojuse tähe all. (Vahest pöördume nüüd tagasi endisesse ajajärku!) Sellele järgnes pronksiajal külmene mine (praegu külmenevad välissuhted!). Rahvar arv kahanes ja lõplike soomlaste saabudes ootas neid peaaegu tühi maa.

Sõjas langenud pealikud põletati ühes laevaga.

Muistsete soomlaste sõjaretk merd mööda võõrale maale.

— olid need esimesed soomlased rahvatõu poolest? See küsimus on tekitanud lõpmatuid vaidlusi. Oli aeg, mil oldi veendunud soomlaste Aasia päritolust, seega — mongolid. Nüüd aga on sellest seisukohast loobutud. Endised soomlased on uue uurimuse järgi veel enne praegusi venelasi elanud Põhja- ja Kesk-Venemaal. Teiste arvates elasid soomlased Baltimere lähedal, kust nad siirdusid lääne poole teiste samavereliste kolides itta. Seega: soomlaste vana mongolsus on absoluutselt maetud. Minnakse isegi nii kaugemale, et arvatakse Aasias elutsevaid ja seni poolehoiuga koheldud vennasrahvaid — üheks eksituseks. Ei mingeid Aasia vennasrahvaid — on vaid rahvahõime, kes vahest oma ajal kõnelesid Soome keelt. See on kõik.

Välismaised teadlased tõendavad, soomlased olevat Euroopa päriselanikud, vanemad oma tõu poolest kui praegused germaanid. Seisukoht, mis oma germaansusega uhkustavaile Soome rootslasile kaugeltki pole meelt mööda. Kuid huvitavaim on oletus, et need germaani-dest vanemad päriselanikud elasid — lõuna pool Baltimerd. Sealt rändasid nad laiali, kuid Eesti ja Soome rahvad hoidsid alal oma tõu tunnusemärgid. Hm! Üpris kena kuuluda

Konstantinoopolil 1600. a. juubel.

11. MAIL PÜHITSES KONSTANTINOOPOL OMA 1600. SÜNNIPÄEVA.
Pildil — vaade Kuldsele Sarvele, Konstantinoopoli sadamale.

Euroopa vanima rahva hulka! Tähendab — eestlased olid enne germaane — seega tuleb Saksa ristirüütleid pidada tõusikuks eestlaste kõrval. — Veel enam: välismaade teadlaste järgi kuulub meie rahvatõug n. n. „väärtslike rahvatõugude“ hulka, s. t. neisse, kelle harvadesse ridadesse kuuluvad vaid kõige paremad. Rind püsti, poisid!

Kuid tahtsime pisut käsitada muistsete soomlaste elu. Alul elas järverikkas Soomes kolm hõimu: hämalased, karjalased ja pisut hiljem „varsinaissuomalaiset“ (Turu ümbruskonnas). Tol ajal ei olnud eraldatud veel noid metsikuid põhjalasi ja oma kavaluselt kuulsaid savolasi. Elu oli vaba sõna tõsisel mõttes. Püüti metsloomi ja müüdi nende nahku, nagu see on sobiv ühele vanimale Euroopa rahvale. Lõuna-Euroopa maksis neist kallist ja kõrget hinda. Soome kuhjus aga hõbedat ja tarbeaineid ning mitmesuguseid tööriistu. Ka põllumajandusele, karjapidamisele ja kalapüüdmisele pöördi tähelepanu. Ürgmetsades kerkisid

külad, mille asutamisel peeti silmas, et läheduses leiduks ka kõrge mägi kindluse jaoks.

Rahuliku kaubanduse ja maaharimise kõrval harrastati ka sõjakäike. Tol ajal oli sõjakäik kogu Euroopas iga vaba mehe amet ja ka röövimisele ei vaadatud pahakspanevalt. Soome hõimud kiskusid vahest üpris kõvasti ka omavahel, kuid peatähelepanu oli ikkagi pöördud võerahõimuliste koorimisele. Ka soomlaste „sõjalaevad“ on purjetanud Balti meres ja karjalased tegid kord Sigtuna maa-tasa. Seda seni, kui Rootsist 1100. aastal tuli rahva valgustaja usu tõrvikuga.

Kuus sajandit on Soome olnud Rootsi all ja sada aastat Vene võimu tunnud. Kuid rahva omapära ei ole võõra mõju all sugugi kannatanud. Sootu ümberpöörduvalt: sellises katses kasvab rahva jõud ja pärast tuhande-aastast vahet saavutas Soome oma iseseisvuse, tõendades, et suudab pidada vastu rahvastevahelises võistluses.

T-vo H-no.

Meie vana Tallinn oma tänapäeva kiire elutempoga ja modernse liiklemise ja askeldava elanikkonnaga võib olla uhke möödunud aegade üle, olles üks neist vähesest linnadest Baltimere kaldail, mille minevik on olnud sõjarahke ja ühtlasi kuulus. On tõsi, ta on tuntud ka tänapäeval maailma rahvaste hulgas kui alles hiljuti maakaardile tekkinud noore ja väikese riigi pealinn tuntud sadamaga ja üks primaarset kaubanduspunktidest Põhja-Euroopas. Sääraseid teateid leidub vist küll peaaegu iga kultuurriigi geograafilisest raamatuis. Ja nad on sunnitud seda teadma, sest poliitilise seisundi muutumisel on Tallinn tõusnud riigi pealinnaks ja sellisena nõuab ta vaatamata oma väiksusele, vähemalt ametlikus maailmariikide pealinnade loetelus, täie õigusega pealinna kohta, nagu omavad seda London, Pariis, Berliin jne. Ei tahaks kuidagi tänapäeva Tallinna rahvusvahelist kuulsust alahinnata, kuid lehitsedes möödunud aegade, eriti keskaja, linna minevikku paistab, nagu oleks Tallinn juba oma kuulsuse tipult alla tulemas. Ja seda peamiselt kahel põhjusel: nimelt sõjalisel ja kaubanduslikul. Näib küll, et võib-olla sõjaliselt on Tallinn õnnetu linn just oma asukoha pärast — heal kaubandusliku läbikäigu teel — milline geograafiline asend temale on toonud kaasa palju raskusi ja sõdu ja äratanud alalist kadedust ja vallutamispüüet oma vägevate naabrite juures, kuid just need sõjad on tõstnud ta kuulsust. Vaadeldes linna asupaika kaubanduslikust seisukohast peame jällegi tõendama, et eriti tänu oma sellisele asendile võis linn

minevikus areneda ja kasvada selleni, mis ta on praegu. Ma vist ei liialda, kui tähendan, et peamiselt väliskaubandus on Tallinnale olnud selleks elusooneks ja jõuks, mis teda minevikus, eriti Hansa ajal, tõstis võrdselt tasapinnale Lääne-Euroopa kuulsate Hansa-linnadega kaubanduslikul alal. See tagamaa, mis Tallinn omab — Harju-, Viru-, Lääne- ja Järvamaa — andis linnale õieti vähe jõudu ja toetust, sest maa oli juba looduslikult ja ka selleaegse sotsiaalse korra tõttu vaene. Need vähesed eksportsaadetised, mis keskajal linn oma tagamaalt sai, aitasid liiga vähe kaasa Tallinna kasvamisele keskajal. Jäi järele ikkagi ainult väliskaubandus ja peamiselt kauba edasisaatmine Lääne-Euroopast Venesse ja vastupidi. Seda arvestades on meil selged naabrite püüded vallutada säärane tähtis kaubanduslik punkt, millised püüded töid endaga kaasa rohkearvulised sõjakäigud, piiramised ja sisemiste raskuste tekitamised. Käesolevas artiklis vaatleme ainult linna vastu ettevõetud sõjakäike ja piiramisi kõige vanemast minevikust peale tänapäevani.

Eestlaste maalinn „Lindanisa“ oli ajaloolise aja alul arvatavasti kindlustatud samuti, nagu nad seda sellal olid kõikjal maalinnades. Ehk küll andmed puuduvad, siiski võib arvata, et see juba looduslikult hästi kaitstud eestlaste maalinn oli kindlustatud veel kõrge mullast ja kividest tehtud valliga, mida loomulikult piiras veekraav. Põhjapoolne kalju järsk paesein oli juba iseendast hea kindlustus, kuna inimkäte läbi tehti järsumaks praeguse Harjuvärava ja Rootsi kantsi vahe-

line ala. Toome lühidalt Lindanisa vallutamise ainuke kirjelduse Daani kuninga Waldemar II poolt Läti Hindreku kroonika järele. Seal peatiikk 23 § 2 toodud kirjelduse vaba tõlge oleks järgmine: „Kevadel 1219. a. tõusis Daani kuningas Waldemar II ühes Sundi peapiiskopi Andrease ja teiste kõrgete vaimulikega ühes vasalli Rügeni vürsti Vitslaviga ja suure sõjaväega üles ja purjetas Eestimaale. Nad tulid oma väega Revelimaa rannas maale ja asutasid endid Lindanissa, mis enne oli olnud revelimaalaste kindlus, kiskusid vana kindluse maha ja hakkasid ehitama uut. Aga revelialased ja harjulased kogusid kokku suure väe ja saatsid oma vanemad silmakirjaks daanlaste juure rahu sobitama. Nad võtsid ristimise vastu ja saadeti kuninga kingitustega suure rõõmuga tagasi. Kolmanda päeva õhtul tungisid aga eestlased ootamatult suure väega daanlaste laagri kallale; mõned kippusid piiskopp Theoderichi uhke telgi kallale, arvates, et seal asub kuningas, ja löid piiskopi maha. Kuninga vasall Vitslav seisis oma väega orus, mis asub mäest alla minnes mere pool. Ta lõi eestlased põgenema, ajas neid taga ja surmas paljud. Pärast ühes kokkukogunenud daanlastega ajasid nad eestlasi taga ja löid maha üle tuhande mehe. Ja kuningas ja piiskopid andsid Jumalale tänu selle võidu eest.“

Nagu eeltoodud kirjeldusest selgub, ei ole seal toodud täpset kuupäeva, alles hiljem kroonikute Peetrus Olai ja Albert von Stade järele võib tõendada, et see sündis „püha Viitina päeval“, 15. juunil 1219. a. Lahingu koht, kus otsustati Tallinna ja ühtlasi Põhja-Eesti saatus, asus Toompea ja mereranna vahelisel alal, seega umbes praeguse kesklinna kohal. Seal puhkavad sajad võitluses vabaduse eest langenud meie esivanemaist. Läti Hindrek nimetab kiüll tuhat langenud eestlast, kuid tõenäoliselt on see juba liialdatud. Legendi järele olevat ägedaimal lahinguajal taevast langenud maha daanlastele lipp, mis segadusse löödud Daani sõjaväge vaimustanud ja võidule viinud. See n. n. „Danebrogi“ lipp oli harilik paavsti poolt anetatud lipp võitluseks paganate vastu ja võeti pärast tarvitusele Daani riigilipuna. Et ta ühtlasi on seotud ka Tallinna asutamise, kujutati teda ka Tallinna väikeses vapil (valge rist punasel põhjal) ja Suure Gildi vapil. Mõni aasta tagasi annetas Daani valitsus sümbolse Danebrogi Tallinna linnale, kus ta praegu säilib Pühavaimu kirikus.

Tundub imelisena, et Läti Hindrek ei maini oma kirjelduses midagi eestlaste maalinna kaitsmisest ja sõjalisest võitmisest. Õeldakse lihtsalt, et daanlased tulid ja asusid Lindanissasse. Ometi tahame arvata, et see tähtis kindlus ei võinud nii kergesti anda alla. Siin peame võtma arvesse tolleaegset üldist sõjalist seisundit. Nagu teada, tungis sellal mõõgavendade ordu sõjavägi hoogsasti edasi Lätimaal ja Põhja-Liivimaal. Lätlased, kes üldse olid vähe sõjakad ja paindlikumad, heideti kiiresti alla. Ehk kiüll eestlased palju visamalt panid vastu, siiski Saksa raudriie ja hea relvastus viisid asja nii kaugele, et 1211. a. langes Viljandi. See oli esimene suurem sakslaste võit Eestis. Sellele järgnes 1217. a. kuulus Paala lahing, milles langes eestlaste tolleaegne andekaim sõjamees ja strateeg Lembit ja parem osa Eesti sõjaväest.

On loomulik, et neil eestlasi ähvardavail sõja-aastail kogu rahva tähelepanu oli pöördud lõunasse, ähvardavale hädaohule. Kogu rahvas oli selles teadlik; selle eest hoolitsesid juba vanemate korraldused, teadaanded ja käskjalad, kes tungisid ka kaugemaisse metsatagusesse elamisse kogu Eestis. Peab ütlema, et rahvas aimas instinktiivselt tumedat hädaohtu, mis laavinina piüidis tungida välja Põhja-Eestisse. Et seni eestlased teiste vaenlaste, venelaste ja lätlastega, said kergesti valmis, oli nüüd ristisõdijate võitmatu ja enese jõuetuse tunne rahva hingele palju rusuvam. Asja nii olles ei tarvitse imestada, et eestlased oma maalinna Lindanisa kaitsmisele panid vähe rõhku, sest selleaegse arusaamise järele ei olnud mõeldav suurearvulise vaenlase ilmumine mereteed Tallinna alla. Pealegi suvel olid harilikult kindluse kaitsjad põllutööl, olgugi et läheneva vaenlase puhul teatud kaitsemeeskond asus maalinnas, varustades kindlust kaitseabinõudega, nagu mõõkadega, ambudega, odadega, kirvestega ja raskete tammenuidega. Erilisteks kaitseabinõudeks olid veel kivide virnad, millega tormijooksjaid pilluti, palkide laod, mida vallilt kaela pilluti, keev vesi ja tuletunglad, millega vaenlasi peletati siis, kui need olid jõudnud valliservale. Kiviheite-masinad õppisid eestlased tundma alles hiljem. Neil asjaoludel võib-olla otsustas maalinna väikene kaitsemeeskond ootamatule ja suurearvulisele Daani sõjaväe maandumisele mitte vastu panna ja kindluse maha jätta.

Veel kord tegid eestlased saarlaste abiga tõsisema katse vallutada daanlaste kindlus¹⁾, mis esialgselt oli juba püstitatud. Aprillikuus 1221. a. ilmus saarlaste arvukas laevastik Tallinna alla ja leidis siin Reveli, Harju ja Viru eestlasilt toetust. Neljateistkümpäevane piiramine jäi siiski tagajärjetuks ja kolme võõra laeva ilmumisel Tallinna lahte kartsid saarlased uut vaenlase tulekut ja lahkusid. Eestlaste maalinn oli seega lõplikult jäänud aastasadadeks võõra võimu alla. Siit peale ei saa enam Tallinn kui eestlaste linn tulla arvesse ja edaspidi vaatleme sõjalisi sündmusi Tallinna kui võõra linna all, mille kindlustamist alati Lääne-Euroopa eeskujul. See maalinna langus oli üldse esimene kord, millal Toompea on vallutatud sõjalise jõuga, ja arvukaist piiramisist hoolimata ei leia meie hilisemas ajaloos enam säärast juhtumit.

Esimese tõsisema tuleproovi pidi nüüd juba daanlastelt kindlustatud Tallinn tegema läbi jüriöö-mässu puhul 23. aprillil 1343. a. See oli suurim ja ühtlasi viimne eestlaste püüe veel kord võõras võim ajada maalt välja ja endine maalinn võita tagasi. Alates üldise ja laiaulatusliku vastuhakkamisega Harjumaal, kus hävitati peaaegu kõik daanlased ja sakslased, jõudis umbes 10.000-meheline eestlaste sõjavägi Tallinna alla. Veel oli abi palutud Soomest Turu fogtilt. Kuid enne abi kohalejõudmist ruttas Järvamaalt kiiresti daanlaste appikutsel kohale mõõgavendade ordumeister Dreileven, kes 14. mail kohale jõudes kohe alul tõrjus eestlaste maleva linna alt eemale Sõjamäe raba lähedale. Osa rüütlitelga saadeti eestlaste taganemisteed ära löi-

¹⁾ Daanlaste kindluse ehituse ja üldse Tallinna kindlustamise arengu üle leidub ülevaatlik kirjeldus „Kaitse Kodu!“ nr. 15, 16 — 1930.

kama Võnnu focht, kes ühtlasi tegi eestlaste malevale ettepaneku anda alla, millega viimased ka nõus olid. Kuid ordumeister Dreileven ei tahtnud allaandmisest kuuldagi, vaid kätemaksutuhinas laskis ta alata üldist kallaletungi eestlasile, mis viimaseid sundis otsima pääsmist rabas, kaotades selle juures umbes 3000 meest surnutena. Alles 19. mail jõudis pärrale Soome abi, kuid kuuldes eestlaste täielikku kaotust pöörsid nad pea tagasi. See eestlaste väljatõrjumine Tallinna alt oli ordule heaks juhuks end kindlustada ka Põhja-Eestis. Nüüd järgnes paar sajangut rahuaega, millisel ajal Tallinn ordu valitsuse all kasvas ja Hansa liidulinna oli eriti kaubanduslikult õitsval järjel, omandades ikka enam poliitilist võimu ja majanduslikku jõukust. Tõsi küll, ka sel rahuajal tõusid piiritülid, intriigid ja kahtlased sepitsused osalt linna enda võimumeeste vahel ja osalt parteide vahel, kelle taga seisis Rootsi ühelt ja Poola teiselt poolt; näiteks poolasõbralise partei eestvõitleja ordumeistri koadjutori Gotthard Kettleri võimuharangu näol, kuid otsesele sõjalisele tegevusele asi ei jõudnud.

Ka see ainuke Poola tõsisem püüe Tallinna Kettleri ja ta abiliste diplomaatlike võtete ja mahhinatsioonidega võita ei kutsunud esile sõjalist tegevust. Hädahohtlikumaks ja otse ähvardavamaks muutus seisund juba suure Vene-Liivi sõja esimesil aastail. Liivimaal rüüstavad arjukad Johan Hirmsa väed jõuavad 11. sept. 1560. aastal Läänemaalt röövretkelt tulles Tallinna alla, asuvad Harku mõisa laagrisse ja algavad piiramist. Kroonik Russovi teateil võttis linna kaitseväge, mis koostus rüütleist, linnakodanikest ja talupoegadest, ette linnast väljatungimise ja sattus kohe linna läheduses maalt röövitud loomi ajavate venelaste salga peale. Tagasi liikudes rikkaliku saagiga (1000 looma) ja vangidega kihutasid teised venelased laagrist neile järele ja algasid võitlust, milles langesid paljud rüütlid ja sõjasulased, jättes karielajad uuesti sõjasaagina venelastele. Selle järele kandsid venelased oma surnud lahinguplatsilt lähedastesse küladesse ja põletasid nad ihes küladega. Lõpetades nüüd piiramist lahkusid ve-

Tagasi liikudes rikkaliku saagiga ja vangidega kihutasid teised venelased neile järele.

nelased Paide suunas. Selle lahingu ja seal langenute mälestuseks on püstitatud rist Pärnu maantee lõpul.

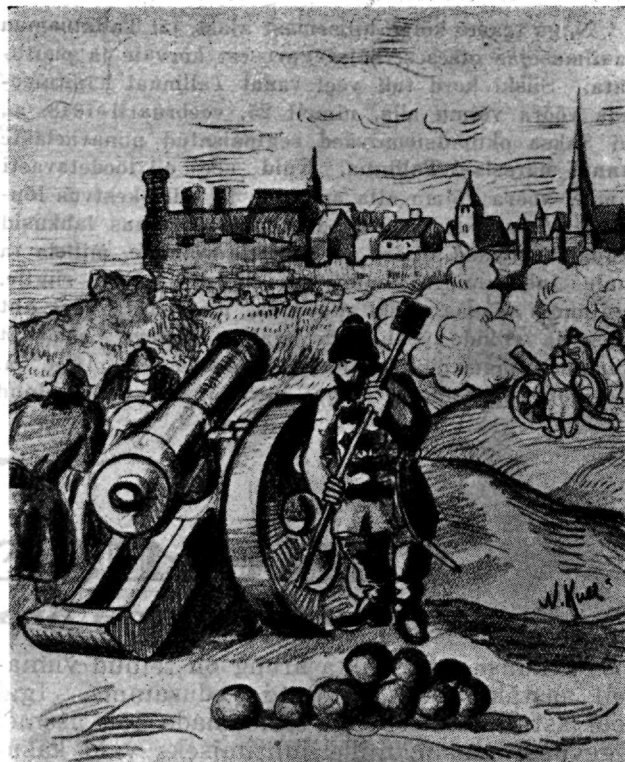
Kettleri tõotatud Poola abi ei suutnud ikkagi kõigutada linna juhtivate ringkondade plaani otsida sõjalist abi Rootsilt. Linn ei usaldanud end enam ainult oma jõu peale, samuti ei võinud ka laguneva ordu vähesed jõud enam pakkuda tarvilist toetust ja poolakate abi jäi ainult lubaduseks. Vaatamata sellisel juhul esile kerki vaile intriigidele ja sepitsusile kapituleerus linn Rootsile 1561. aastal. Ka nüüd tekkisid Rootsi valitsuse esimesil aastail üksikute sõjaväeülemate ja Poola-Vene äraandjate võimuharangu püüded, siiski suutis siin Rootsi võim end niivõrra kindlustada, et järgneval piiramisel linn suutis pidada vastu ja kannatada välja pikaajalise piiramise. 21. aug. 1570. a. ilmus Johan Hirmsa lepinglane ja sugulane, n. n. „Liivimaa kuninga“, hertsog Magnus, kes pidi Eesti-Liivimaa vallutama ja siis tsaari vasallina siin edasi valitsema, 25.000 venelasega ja mõne sakslastest koostuva salgaga Lasnamäele ja saatis enne piiramise alustamist linnale nõude anda alla sõjata. Kui see nõue lükati tagasi, alustas ta piiramist, püüdes end kindlustada veel praegu Tartu maanteel asuvas Jaani seegimajas, sest et siit linna lähedalt avanes parem võimalus linna pommitada kui Lasnamäelt. Kuid see ettevõtte aeti nurja kaitseväge poolt ettevõtetud väljatungiga. Siis algas äge linna pommitamine Lasnamäelt; püüti tulikuulidega linn süüdata põlema. Ümbruskonda, eriti Telliskoplit, rüüstasid alles hiljuti kohale jõudnud tsaari opričnikud (5000 meest). Püüti kindlasti linn saada kätte, milleks katsuti teda tulistada mitmest küljest. Nii algas äge laskmine mere ja Kalamaja poolt küljest, kuid linna kindlustused olid liiga vastupidavad. Kaitseväge poolt võeti 5. märtsil Viru- ja Rannaväravas ette väljatungimised, milles vaenlaste kaotuse hulgas ka äraandja Elert Kruse poeg sai surma. Piiramine oli tagajärjeta ja varustuse puudumise, katku ja linna visa vastupaneku tõttu pidi hertsog Magnus 16. märtsil piiramise lõpetama.

Ka see suurem Tallinna piiramine, arvult kolmas, oli möödunud õnnelikult, linn jäi edasi Rootsi valitsuse alla. Seega ei olnud aga veel sugugi lõpnud tsaar Johan Julma katsed vallutada Tallinn ja seega ühtlasi Eestimaa. Ainult kuus aastat sai linn rahu, sest juba 1577. a. seisis jällegi veel tugevam vaenlaste armee Tallinna all¹⁾. See muutus Tallinna ajaloo suurimaks ja ägedaimaks piiramiseks, mis Tallinn senini üldse on näinud. 23. jaan. algas 50.000-meheline Vene sõjavägi linna piiramist ja ägedat pommitamist. Oma arvuka kahurväe paigutas ta Tõnismäele, kust avanes lähedase kauguse tõttu hea tulistamisvõimalus. Meeletult lasksid nad ööpäevad linna raud-, tuli- ja kivikuulidega, püüdes linna süüdata põlema ja kõrgemad ehitused purustada, nagu nad sellist neile omast taktikat juba varem

¹⁾ Selle piiramise üksikasjalisem kirjeldus leidub „Sõduris“ nr. 14, 15, 16 — 1930.

olid tarvitanud teiste linnade piiramisel ja vallutamisel. Nähes siiski lõppeks sellise laskmise mõtetust ja ebaõnnestumist, koondavad venelased nüüd ägeda tulistamise Toompea ja all-linna vahelisele kaitsmisele, püüdes seda purustada, millega oleks avanenud tormijooksu võimalus. Kuid ka see ei lähe korda, sest linna kaitsemine on siiski vastupidav ja linna kahurite tuli väga tabav. Lõppeks võetakse tarvitusele arvatavasti välismaalasist instruktorite ettepanekul linna mineerimine. Oli nimelt kavatsus lasta õhku Toompea ja all-linna vaheline müüriosa sel teel, et kaevata maalune käik Tõnismäelt linna müürideni, et sinna paigutada miine. Alatigi käikude kaevamisega kahes suunas — Toompea ja Harju-värava poole. See sõjavangidelt saadud teade tekitas linna kodanike hulgas paanika, sest ei võidud siiski olla kindel, et venelaste ettevõtte ebaõnnestub ja linn seetõttu ei lange vaenlaste metsiku rüüstamise ohvriks. Kodanike rahustuseks laskis linna kaitseväge juhatus võtta ette vastumineerimise. Nagu hiljem selgus, olid venelased oma kaevamisega jõudnud edasi juba kuni 40 sülda, kuid siis loobusid nad kaevamisest vesise maakihiga tõttu Harjuväravasse suunduval käigul ja kõva kalju tõttu Toompeale suunduval käigul. Linna kaitsemeeskonna poolt võeti ette sagedasi vähemaid väljatunge peamiselt luure ja vangide saamise otstarbel. Piiramine venis pikale ja seda enam nägi Vene väejuhatuse, et vähemalt selliste jõudude ja piiramismeetoditega on võimatu linna vallutada. Tekivad ka konfliktid ja vastolud tatarlastest koostuvate sõjaväeosadega just piiramisviiside pärast, sest tatarlased eelistasid rohkem ümberkaudu maal riisumist kui tegelikust piiramisest osavõtmist. Pealegi olid venelased kaotanud oma väejuhi Scheremetjevi ja hulk sõdureid surnutena, mis Vene väejuhatusele võttis lootuse piiramise teel linna vallutada. Juba 11. märtsil hakkasid Vene väed lahkuma, lõpetades seega seitse nädalat kestnud piiramise. Jälle kord oli Tallinn tõendanud oma võitmatust ja linnakodanike vastupanu visadust. Linn võis oma sõjahaavu parandada ja rahulikult kosuda kuni Rootsi valitsuse lõpuni ja Vene valitsuse alguseni 1710. aastal. Vene valitsuse alla langemine oli juba suurel määral tingitud üldisest Põhja sõja olukorrast. Peeter Suur asus alles siis Eestimaa tugevama linna piiramisele, kui ta oli juba jõudnud end küllalt kindlustada Liivimaal ja Lõuna-Eestis. Suure sõja tõttu kurnatud ja vaeseks jäänud maa ja Tallinn andsid endid kergesti alla. Kui lõppeks Vene kindral Bauer oma vägedega Tallinna alla jõudis ja linnale tegi allaandmise ettepaneku, võeti see vastu ja 29. sept. 1710. a. kapituleerus linn mõõgahoobita Vene vägedele. Siit peale on Tallinna sõjaline kuulsus langemas, sest üle paari sajangu kestnud Vene valitsuse aeg ei toonud endaga kaasa enam suuremaid sõjalisi nõudmisi, — maha arvatud mõningad laevastike pommitamised, mida puudutasime eespool — kuni Eesti iseseisvuseni. Neist mõnest Tallinna ähvardavast sõjalisest hädaohust oleks nimetada Napoleoni poolt väljakutsutud inglaste blokaad. Suvel 1809. a. seisis inglaste sõjalaevastik Tallinna lahes, kuid linna pommitamist ei võetud siiski ette. Hoopis tõsisem ja kestvam blokaad teostus aga juba Krimmi sõja ajal inglaste ja prantslaste ühendatud laevastike poolt. Ühendatud laevastik admiralide Na-

Oma arvuka suurtükiväe paigutas ta Tõnismäele.

pieri ja Parcival-Duchesne juhatusel sõitis Soome lahte blokaadi teostamiseks Vene kindluste vastu. Osa laevastikust ilmus juba 9. mail 1854. a. Tallinna reidile ja pidas siin kinni kaks kaubalaeva. Järgmistel päevadel suurenes vaenuliste laevade arv, mis ankerdusid Naissaare lähedal ja algasid blokaadi teostamist. Linna pommitamist aga ei järgnenud ja samuti vaikisid ka Vene kindluse kahurid. Kuid sellele vaatamata oli linna kodanike hulgas ja ka Vene sõjaväelaste ringkondades ärevus suur, sest võidi ju siiski iga silmapilk alata linna pommitamist. Koondati Tallinna maal asuvaid vägesid ja tehti kiiresti ettevalmistusi võimaliku inglaste-prantslaste dessantvägede tagasilöömiseks, milleks isegi Kalamaja rajooni ehitati rannapatarei. Juba kevadel oli suurem hulk kodanikke sõitnud linnast maale, eriti jõukamad kihid. Ka osa Tallinna raadi ja ülem-maakohus viidi Paide, kust nad alles novembris pöörsid tagasi. Koolid olid suletud 20. märtsist 16. septembrini, samuti olid suletud ka teatrid. Kuid ei juhtunud midagi tõsisemat. Laevastiku juhataja Vene vetes admiral sir Charles Napier koondas kogu laevastiku Naissaare juure ja lahkus 7. oktoobril lääne suunas. Seks puhuks oli blokaad lõpetatud. Kuid juba kohe mere jääst vabanemisel järgmisel aastal ilmus uuesti liitlaste laevastik kontr-admiralide Dundas ja Seymouri juhatusel Naissaare juure, 20. aprillil alates uuesti blokaadi. Kuid ka see kampaania lõppis pommitamiseta, välja arvatud ainult üks linnale lähenenud sõjalaeva ja kindluse kahurite neljapauguline tulevaheutus. 5. novembril sõitsid viimsed vaenlaste laevad Naissaare juurest tagasi lääne poole.

Nagu teame kõige hilisemast ajast, jäi Tallinnamaa maailmasõjas otsesest sõjategevusest kõrvale ja puutumata. Siiski kord tuli veel vanal Tallinnal kapituleeruda võõra võimu alla, nimelt 25. veebruaril 1918. a., kui Saksa okupatsiooniväed segipaisatud punaväelaste kannul marssisid Tallinna. Kuid see oli loodetavasti viimne võõra võimu alla andmine ja selle kestvus lõppis pea, sest juba sama aasta novembrikuus lahkusid okupatsiooniväed, andes aset sellele võimule, millele ta kuulus juba enne ajaloolise aja algust — Eesti riigile. Siinjuures ei saa siiski mööduda, mainimata veel üht tõsist ja riikide pealinnade ajaloos harva esinevat võimuharangu püüet, nimelt 1. detsembril 1924. a. See mõttetu ja ühtlasi rumal, piiri-tagant salaja tulnud

kommunistide katse vallutada sõjalise jõuga meie riigi pealinn on senini jäänud ühtlasi viimseks Tallinna sõjalise jõuga vallutamise katseks.

Pilku tagasi heites näeme, et ühes arvatud maailma vallutamine on Tallinn üheksa korda pidanud kannatama piiramist ehk sõjalist vallutamist ja mõnel juhul teostama väga energiliselt kaitsmist. Need olid kõik ainult suuremad ja avalikud vaenulise väe kogunemised Tallinna alla või laevastiku blokaadid merelt. Vähe on üldse neid linnu, kes on suutnud sagedasile ja arvukaile piirajaile panna vastu, ja et Tallinn seda siiski on suutnud, seega omab ta õieti Baltimaade linnade hulgas ainukese sarnase seisukoha.

O. V.

LIIKUMISE KEERISES

Kuidas hoida ära tänavaõnnetused?

Teaduse ja tehnika areng on teinud viimastel aastakümneil võimsaid edusamme. Igal pool astub inimeste ja tööloomade jõu asemel tegevusse masin, mille juhtimiseks vaid kasutatakse veel inimhõimust. Endine tüübiline tänavakuju — voorimees — on annud teed autole, hobukonka asendab elektritramm, põldudel

võistleb traktor künnihobusega. Pole kahtlust, et lähemas tulevikus masin surub tagaplaanile kõik võistlejad, kuna looduslike energiahulkade kasutamine kasvab mitte aastatega, vaid päevadega.

Kuid ühtlasi peitub masinate tarvitusele võtmises inimkonnale rõhkesti ohte, mille suurus me tehnika kiire võidukäiguga pole suutnud endile selgitada. Eriti hädaohutlikuks on muutunud tänavliikumine, mille ohvriks suurlinnades langeb tohutu hulk inimesi. Tänavad pole ehitatud mehaaniliste liikumisvahendite tarvis. Ei saa ju vanu linnasüdameid ehitada ümber, kuna lähedamate liikumisvõimaluste loomiseks saab kasutada ainult uusi projekteritavaid linnaosi.

Tänavliikumise hädaohule pöördakse kogu maailmas, eriti suurlinnades, kus see on kõige enam silmapaistev, rõhkesti tähelepanu. On tarvis õpetada massi, et ta ise aitaks hoida ära õnnetusi, mille vastu on osutunud võimetuiks kõik seni leiutatud liikumiskorraldused ja ristteile asetatud liikumisjuhid. Inimeste oma etevaatus oleks ikkagi suurimaks vahendiks võitlustes õnnetuste vastu.

Meie pealinna tänavliikumist ei saa loomulikult võrrelda suurlinna omaga, kuid ka meil varitseb oht jalakäijat igal tänavanurgal. Sise- ja haridusministeeriumi väljaandel ilmus neil päevil trükist politseikomissariide B. N y k ä s e ja H. T a n n i poolt kokkuseatud raamat „Liikumise keerises“, kus juhitakse tähelepanu liikumisõnnetustele. Raamat on peamiselt määratud küll noorsoole, kuid peaks pakkuma huvi ka vanemaile inimesile. Rohkete illustratsioonidega on väljaande varustanud kunstnik N. M e y.

Millised on siis jalakäijaid varitsevad ohud?

Liikumisvahendilt tuleb astuda välja selle liikumissuunas, hoides vasaku käega käepidemest ja astuda välja parema jalaga.

Esimese käsuna peab iga jalakäija pidama meeles, et tänav kuulub sõidukeile ja seepärast pole kunagi tarvis tungiva vajaduseta astuda ära kõnniteelt. Ka kõnniteel liikumisel tuleb hoida alati paremat kätt, sest see seadus pole maksev mitte üksi sõidukeile.

Hädaohtlikuks muutub isegi kõnniteele visatud apelsinikoor või õunasüda, sest teekäija võib sellele astudes kergesti libiseda ja kukkudes end vigastada. Kõnniteel pole vaja millalgi seisatada, sest see takistab teise liikumist.

Üle tänavat tuleb sammuda alati täisnurga all ja vaadata mõlemale poole. Astudes kõnniteele vaata esmalt vasakule ja kesk tänavat paremale. Sel kombel jõuab alati õnnelikult teispoolsele kõnniteele.

Kui juhtub keegi jääma tänaval sõidukite vahele, pole tal vaja joosta edasi-tagasi, vaid seista rahulikult kohal. Siis võivad sõidukid seisjat puutumata sõita mööda. Iga vanake või laps pöördu hädaohtlikel kohtadel julgesti politseiniku poole, kes üleminekul on alati valmis aitama.

Raudtee ülesõidukohtadel hoitagu alati silmad hoolega lahti, kuna pealegi kõigil ülesõidukohtadel pole alalist valvet. Ei ole soovitatav ka inimeste kogunemine õnnetuskohtadele. Seda võivad teha ainult need, kes suudavad millegagi olla abiks.

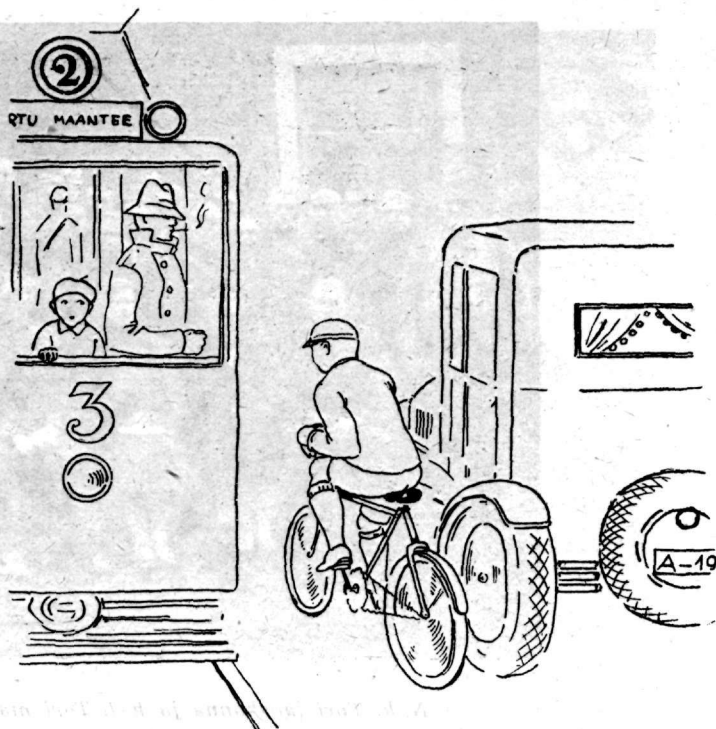
Tormistel ja vihmastel ilmadel hoiavad teekäijad sageli vihmavarju näo ees kaitseks, unustades seejuures, et nad seetõttu kaotatud vaatepiirkonnaga võivad kergesti sattuda õnnetusisse, eriti üle tänavat minnes. Õnnetuste põhjustajaks on ka libedal ajal kummitaladega jalanõud.

Raamatu keskkohas manitsetakse noori abipakkumisele pimedatele, nõrkadele ja vanadele inimesile. Kuid ka abiandmisel ei tohi puududa ettevaatus, sest liigne agarus võib kutsuda esile õnnetusi.

Vanemal tuleb pidada alati meeles, et tänav ei ole millalgi lastele mängukohaks. Lastele ostetakse pahaaimamata kelke ja tõukerattaid, mis meelitavad tänavale. Sääraste lõbususte korraldamine peab sündima vanemate või kasvatajate juuresolekul ja selleks valitud kohtadel.

Tihti võib silmata jalgrattasõitjaid, kes oma sõiduuskust demonstreerides sooritavad tänaval igasuguseid trikke: hoitakse käed lahti käepidemest ja jalad pedaaldest. See on suur kergemeelsus ja väike, märkamatu kivike võib kutsuda välja raske õnnetuse, mis võib muuta sõitja eluagseks sandiks või tuua koguni surma. Ka on mõnele suureks uhkuseks kihutada jalgrattaga jalakäijatele määratud kõnniteedel.

Millalgi ei tohi lasta end vedada mõnest teisest sõidukist ja suure hädaohtu tükkib see, kes püüab mõne sekundi võitmiseks kihutada

Ära sõida kunagi sõiduriistade vahelt läbi, nagu trammil ja auto vahelt, sest sellele võib järgneda õnnetus.

läbi kahe sõiduki vahelt. Kahe sõiduki eest ei tohi millalgi sõita läbi. Kui ühest jõuad õnnelikult mööda, siis teise alla jääd kindlasti.

Sõidusuuna muutmisest tuleb anda aegsasti käega hoiatusmärki ja vastutulijaile anda hoiatussignaali. Ei tohi sõita kõrvuti teiste sõidukitega ja nendega ajada võidu. Mööduda tuleb eelmisest sõidukist alati vasakult poolt.

Trammil ja omnibust tuleb oodata kõnniteel ja neile alles siis minna vastu, kui nad juba on peatunud. Enne tuleb mahaastujad lasta välja ja alles siis astuda peale. Tihti juhtub õnnetusi ka trammilt või omnibuselt mahaastumisel. Välja astuda tuleb alati liikumissuunast paremat kätt. Astudes liikumisvahendisse tuleb haarata käepidemest parema käega ja mahaastumisel hoida kinni vasaku käega, astudes välja parema jalaga ees. Tallinnas on juhtunud rohkesti õnnetusi trammile ja trammilt mitte õigesti astudes.

Ka raudteel liikudes ei olda küllalt ettevaatlik. Ei oodata rahulikult rongi peatumist, hüpatakse rongi liikumisel peale ja maha, avatakse enne rongi peatumist ukсед, käiakse rongi liikudes ühest vagunist teise, riputatakse vagunitreppidel ja kummardutakse ustest ja akendest välja. Need teguviisid võivad kõik põhjustada õnnetusi.

Laevadel ja paadisõidul varitsevad inimesi õnnetused, eriti siis, kui ei osata ujuda. Laeva randumisel või ärasõidul ei tohi hüpata laevale enne ühendussilla loomist laeva ja sadamaääre vahel. Paadis sõites ei tohi millalgi vahetada

N.-k. Tori jaoskonna ja k.-l. Tori malevkonna juhatus ja rühmapealikud.

kohti ja mängides vee ääres peavad lapsed olema ettevaatlikud.

Edasi on raamatus toodud ära liikumise märgid maanteil ja abiandmine nõrgast jääst läbikukkunuile. Kui külm katab esimese jääkorruga mere, jõed, järved, ollakse kohe väljas uisutamisel, kuigi just esimene jää on eriti kardetav. Keskmise raskusega inimest kannab peal alles 4 sentimeetri paksune jää. Liuvälja jää merel, järvedel ja jõgedel peab olema vähemalt 7—10 sm. paks. Kergemate koormate kandmiseks on tarvis 12 sm. paksust ja raskeimate — 18 sm. paksust jääd.

Kui kukub keegi läbi jää, tuleb minna talle abiks mitte püsti, vaid roomates, kasutades sealjuures laudu, redeleid, oksid jne. õnnetule ulatamiseks. Kui aga abiandmine on leib endast, tuleb väljasirutatud käte abil püüda upitada jääle ja roomata kalda poole. Ka võib paremate päästeabinõude puudumisel ulatada vettekukkunule palitu, kuue või vöö.

Raamatu lõpus on toodud abiandmise õpetus uppunuile ja kunstliku hingamise tekitamine. Kunstliku hingamise tekitamiseks on rohkesti meetodeid, mis nõuavad abiandjalt palju

N.-k. Tori jaoskonna juhatus ja revisjoni komisjoni liikmed.

vaeva ja kannatust. Päästetöö võib kesta mitu tundi ja selleks on vaja abilisi.

Kunstlik hingamine aitab ka teistel õnnetuil juhtumel, nagu gaasimürgituste puhul. Isegi minestanuile tehakse kunstlikku hingamist, kui muud elustamisabinõud ei anna tagajärgi.

K. A. Hindrey,

(Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt, 2. köide)

Oli ühel kolmapäeval, kui kapten Paulus toime-
tusse tuli. Lonkas, ütles, et nüüd parem on kõndida,
kui kuulikild jalast välja on võetud. See kild oli tal
vist Loksal jalga sattunud ühel neist dessantriinnaku-
test, milledest Tallinnas palju ei teatud, nagu üldse
palju midagi kuulda ei olnud Pitka operatsioonidest
kuidagiviisi kustki väljatoodud ja monteeritud laevadel.
Olin mõne päeva eest sadamas käinud, kus ühtainsa-
matki laeva ei olnud, ainult hall ja lootusetu meri.

Tähelepanu oli maafondile pööratud, kus soomla-
sed juba meie senini taganenud rindegaga ühendust olid
loonud ja soomusrongid juba Tapast mööda olid. Kui
kaugel, see oli kõik alles udune. Rakvere aga oli juba
tagasi võetud.

See oli siis ühel kolmapäeval, kui kapten Paulus
tuli ja ütles, et nüüd võivat ma kaasa tulla, Pitka
laskvat seda teada ning asi võivat väga huvitavaks
minna. Niipalju võivat ta ütelda, et Narva sihis. Üt-
les seda kolmapäeval, ja — laupäeval oli juba Narva
meie käes.

Õhtul helistas veel Pitka, küsides, kas tulen. Ma
palusin luba kedagi kaasa võtta, kes Narva oludega
hästi tuttav. Sõjakas küll ei ole, kuid riskeerib. Oli
nurvakas Buksmann, keda vastuluure ülem mulle oli
soovitanud. Anti luba, ja keskööl pilkases pimeduses
olime laeval.

Pimedas ei seletanud silm üldse mitte midagi,
mis seal laevadest sadamas võis olla. Ainult armas
oline lehk, ahelate klirin, masinate tampimine ja auru
susin andis rõõmsa tunde, et sadam mitte enam surnud
ei ole.

Ja kui järgmisel hommikul ärkasin ja laevalaelt
merd vaatasin, siis võisin ainult ohata rinna paisuma
panevast üllatusest: terve laevastik, 9 laeva üksteise
järel! Sini-must-valged suitsunud lipud ütlevad, kes
meie oleme.

„Laine“, millel viibin, on sõjalaev, mis aga teised
on, ei tea. Kuid kuulen, et veel teisi sõjalaevu seas
on, kuna aga kaubalaevadele kahurid peale on pandud.
„Lennuk“ aga on juba päev varem välja sõitnud. Nii
et meid üsna uhke kogu on.

Ilm ei olnud suurem asi, tuli lumeräitsakat, rand
hall ja udune. Mõni üksik kajakas läigatas mööda
taevast lohisevate pilvenartsude vahel. Ja laevade kil-
lavorr tuhnis ninadega seatinakarva valgetriibulisi
laineid.

Meie veame puksiiris üht praami või mis ta on.
Sellest käivad lained üle ja me nimetame teda kahet-
sedes veeluseks paadiks. Kahetsedes, sest seal on ju
osa dessantpataljoni meeskonnast peal.

Kapten Paulus jutustab ühiskajutis lugusid, mis
tal soomusrongi dessandiga juhtunud. Seal olevat meh-
ed rohkem vilunud. Laevadessandiga aga olevat omad
raskused, meestekogu ei olevat ühtlane. Nad ei tea
veel, kuidas olla ja mida teha. Ei lähe edasi, kui eda-
siminekus ainukene pääsmine on. Kundas olevat väga
halb olnud. Udu sattunud otse vaenlasele selga.
„Süda kukkus solki täis, kui äkki läbi udu kuulsin:
,Daite jeschtschoo dva tschelovjeeka k pulemjootu.’
Sain ainult tiivamanöövriga omad poisid päästa, muidu
oleks kõik maha tapetud. Ja nad ei kuula sõna. Nad
ei saa aru, et taganemine kindlat surma võib tuua, ja
mis sa teed niisuguse noore koolipoisiga, keda sa sur-
maga ähvardad, kui ta edasi ei lähe ja kes käsu täit-
mise asemel nutma pistab, silmad kinni pigistab, pea
lumme ajab ja püssi plaksutab, ilma et teaks, kuhu ja
kelle pihta! Maha jätta teda sinna ka ei taha — ja
niiviisi võib niisugune terve komando hädaohtu saata.“

Ühiskajuti põrandal lamavad kasukas kaks noort
poissi. Mujal ruumi ei ole. Tulid laevalaelt, seal oli
kole külm. Pärast tuleb veel teisi juure — kõik ühe
rühma mehed, kes Narvast peale kogu aeg on võidel-

Ühiskajut on mehi tulvil täis.

nud. Kooliõpilased. Aga juba kangemat sorti karud. Ja kui need une silmist pühkinud ja jutukaks lähevad, siis alles saad kuulda. Saad kuulda, kuidas see suri ja teine suri, kuidas kätte tasuti teiste kooliõpilaste eest, kellel enamlased selgroo murdsid ja keda nad piinasid; saad aru, kuidas alaline võitlus külmaks võib teha teiste ja oma kannatuste vastu. On vahvad mehed, on kindlad ja kõikumata, need noored poisid, kes igapäevases võitluses süngeteks meesteks on kasvanud ja selles sõjas oma täieliku õppuse saanud. Kaks neist likvideerisid Tallinna raekojaplatsil enamlaste väljaastumise.

Ja seal ei olewat mitte ainult kaks enamlast surma saanud. Päev pidi olema Ajutise Valitsuse kukutamise päevaks. „Me saime teada,“ jutustab üks, „et enamlased tõepoolest välja tulevad. Las' ronivad peale, küll meie teame, mis teeme. Peetriplatsil oli miiting käimas, läksime õige kaitseliidu staapi ja võtsime püssid kaasa. Sotsialdemokraadid olid paganatele „Estoonias“ hea võimaluse annud endid organiseerida, asi võis minna üsna tõsiseks. Juhtusime üsna õigel ajal Raekojaplatsile. Ühelt kaitselijärglaselt oli juba püss käest ära võetud ja teda pekseti. Ka minu püssist haaras üks kinni. Mina aga ütlesin, et ma ikkagi soldat-mees olen ja püssi ikka käest ei anna ka. Ütlesin, et nad lori peavad lõpetama ja laiali minema. Aga ega need hullud ei hoolinud, seni kui käenasime kuulid sekka.“ — „Kena oli, et üsna õigeid mehi tabas,“ jätkab teine. „See vabriku meister oli alles hommikul naernud, et

täna teeme. Tuli aga teisiti. Tegijad olime meie. Mees imestas teises ilmas vist väga, kui temaga oli tehtud. Ja see, kes seal apteegi juures nurgal surnud oli, see oli ka vana tuttav enamlane. Imelik, et vabrikutöölised ainult ühte pidulikult tahtsid matta. Teised olid just niisamasugused tõsienamlased.“

— „Mõni neist kuraditest on üsna kaval mees. Mäletad seda, kes koolipoisil lihaticke ihu seest välja oli löiganud. Kui teda mahalaskmisele viisime, siis ütles ta: Hea küll, te tapate minu küll ära, aga Peterburis tapetakse minu eest sada teie omadest.“ — „Ah, sellega katsuvad nad endid ainult päästa. Kas meie ühe neist elusse jätame või ei, see ei paranda meie omade saatust kuskil. Neil on põhimõtteks kõiki tappa, kes neile ei meeldi. Seda on nad igalpool näidanud. Nad teevad lepinguid ja murravad neid alati oma kasuks. Nad tegid sisse tulles ka näo, nagu ei puutuks nad kedagi. Olid nad endid aga sisse seadnud, siis läksid hulgalised mõrtsukatööd lahti!“ — „Ei tea, kas su õde veel elab.“ — „Lähen Narva vaatama.“ Ta pigistab hambad kokku ja räägib nagu pures, kuid siiski nagu vihata ja vaikselt. „Küll ma neid seal tunnen. Kõiki. Armu ei anna.“

Niisugune on jutt.

Pimeduses jõuame Kundasse ja võtame soomlasi peale. Sisselaadimine võtab aega. Ei saa kuidagi viisi õigeks ajaks Mereküllä. Tahtsime hommikul pimedas seal olla, jõuame nüüd küll enne lõunat sinna. Dessantpataljoni juht kapten Paulus on tulivihane. Soomlasi tuleb rohkem kui arvata oli. Ikka on korraldused äkki jälle teised. Enne oleks teada pidanud olema, kui palju soomlasi tuleb. Kas nüüd toitu jätkub? Ja see aeg, see aeg, mis kaduma läheb!

Soome major Ekström asub meie laevale, ühiskajut muutub staabiks, kaardid rullitakse lahti. Ekström ja kapten Paulus teevad plaani, kus maale minna. „Mereküllas. Nii. Üks osa läheb Narva-Jõesu. Teine löikab Laagna all Narva tee ära. Selle osaga läheb üks tubli ohvitser, kes seda mõisat peab pidama, maksu mis maksab. On teil niisugune? On. Tore. Ei tea, kas Eesti ratsavägi juba Vaivaras peaks olema? Noh, küll saame näha.“

Ühiskajut ei ole mitte ainult staap, vaid kogude-rikas sõjaleer. Siin on Soome arstid, halastajad õed, ohvitserid segi. Kõneldakse Soome, Rootsi, Saksa, Inglise ja Prantsuse keelt, sekka ka Vene keelt. Siin on ohvitser, kes mitmel pool on sõdinud. Üks Persias, teine Kongos, üks Saksa väes, teine Türgimaal. Sõdimise pärast. Vana rahutu põhjalaste veri on neid mehi igalepoole viinud uutele maadele, kus elu peab panti panema, et südametuksumist seda intensiivsemalt tunda.

Minu hea magamisase kajuti diivanil on otsekohe okupeeritud. Püüan põrandal magada, kus istukil, kükitades, toolidel, pead üksteise peal ja jalad teisest risti üle püütakse uinuda. Palav ja umbne, taevasku, et tuul ei tõuseks ja keegi merehaigeks ei jääks.

Üks halastajaõde jutustab, et enamlased lasevad ka kihvtiste kuulidega: „Mulle paistis haav kohe kahtlane olevat. Panin haavatu ree peale, oli aga juba teel surnud.“

Kuid palav, palav on. Ei kannata enam välja, lähen laevalaale. Ilm on läinud pehmeks. Väikselts kuuvalge. Mõni halastajaõde ei maga. Ilm on nii soe, kuu paistab nii romantiliselt ja Eesti sõjamees on nii kenaks seltsiliseks, kellega poolvaljult juttu võib ajada. Poolvaljult, et magajaid mitte segada. Sest neid on igalpool tekil maas, isegi masinaruumi soojade õhurestide peal.

Lähen komandosillale, kus tüüriratta juures tuulevarju on, heidan maha ja vajun raskesse unne.

*

Läbi une tunnen, et jalad külmaks lähevad. Ajan end üles. Komandosilla nurga ümbert puhub värsketuul näkku. Pime, masin ähib laeva edasi, midagi rannasarnast nagu on olemas, aga nagu ei ole ka, ees mõned hämarad laeva varjud, kuid lugeda neid ei saa, kaovad udusesse pimedusse. Ei tea, kas „Lennuk“ meiega on ühinenud?

Eile kõneldi miinidest. Neid võib olla, neid ei tarvitse ka mitte olla. Kui aga on, siis ei aita need kaks väikest päästepaati mitte midagi selle inimestehulga juures. Siis läheb loodetavasti ruttu.

Kui aga äkki Kroonlinna alt dreadnought tuleb! Eile vaatasid paljud põnevusega põhjapoole. Ja saavad seda tänagi tegema. Ei ole mingit ettekujutust, kuidas niisugune merelahing õige võiks olla. Admirallilaev „Lembit“ kaugel, kaugel eesotsas, ei saa küsida, ei saa teda isegi näha, ei tea, kas ta üldse on olemas, nii kaugel on ta.

Läbi pimeduse sammub üks randlase mütsiga mees tüüriratta kongi sisse. Ütleb midagi, mida tuule pärast ei kuule. Vist kapten. Lähen järele. Sees valgustab imetilluke elektrilamp üht kaart. Tuli ei tohi suur olla, ei tohi ühtki tuld ei kaldalt ega merelt näha. Me hiilime ju vaenlasele kallale, vaikselt, salaja, tasa, päeva ajal rannast kaugel, öösel kustutatud tuledega. Kes Tallinnas aimab, kes teaks edasi anda, et meie suurt lööki Narva peale kavatsame?

Tüüriratta kongi aken on paberiribadega risti üle tõmmatud. Juba suurtüki esimene pauk oli ruudud katki põrutanud.

Randlase mütsiga kogu on tüürimees ja jutustab endistest dessantidest.

Valgemaks hakkab minema. „Tundi paar ehk veel, siis oleme kohal,“ ütleb tüürimees. Kohal? Ahaa, siis võib maale minna, siis algavad võitlused.

Laevad hakkavad selgemini paistma. Ja seal kaugel nagu väike täpp on admirallilaev „Lembit“. „Lennuk“ puudub alles. „See on alles Kroonlinna all ja paneb miine,“ ütleb keegi. — „Või pommitab Jõesuud,“ ütleb üks võhik, kellele esimene vastab, et see ometi kuulda peaks olema. (Aga seal pandud miinide otsas lendas hiljem õhku kaks Vene miiniristlejat, kes meie laevastikule kallale tahtsid asuda.)

Kalda kontuurid lähevad selgemaks. Kajutitest tulevad uniste nägudega inimesed üles. Üks otsib pesemisvõimalust, teine tahab süüa. Masinaruumi üllemisel restil puhkav mees ajab end püsti ja ringutab. Küljekondid võivad tal hästi triibulised olla. Riietest näha, et eestlane. Noor poiss, on enesega väga rahul,

nägu värsked ja rõõmus. Läheb alla, tuleb varsti tagasi, nagu puhast, juuksed läigivad veest.

Istub restile, kuivatab end ninarätiga, võtab taskust ümmarguse peeglikese, uurib end ja naeratab enesele näkku. Tip-top! Ainult siin põse peal, seal otsaesisel ja siin lõua all on midagi, mis üsna normaalne ole. Katsub näpuga.

Heidan pilgu rannale. Hallikalt-siniselt paistab ta juba üsna ligidal olevat. Ainult ei saa aru, kas maja või mõis, mõni tornisarnane osa õhus veidi aimatav. Tumedad triibud on mets. Valged on lumi. Või ka kalda lained — ikka veel liiga hämar.

Noormees silub oma juukseid, teeb pikalt, asjatundlikult sirge laugu pahemale poole, hoolikalt ja oma tegevust maitstes. Naeratab veelkord peeglisse, pistab selle tasku ja ajab end püsti. Lahinguvõimeline.

Ikka libiseme rada mööda edasi. Ja aegamööda näeme, et see kallas on kõrge. Kuid ta on nii saladuslik, nii sõnalasumata. Me oleme ju kaugel vaenlase seljataga. Kuid ka siin võib olla enamlasti, kes seda kõike võib teada? Rand vaikib ja libiseb tasa tagasi.

Äkki aga vilgub sealt midagi. Rohekaskollane tulejuga sähvab sealt. Siis veel ühelt teiselt kohalt läbi hallika hämaruse. Admirallilaev teeb uhke pöörde ja hakkab meie poole tulema. Ka temalt välgatab midagi. Ja siis alles tulevad hääled! Kärगतused, mis randa mööda kõuena edasi ruttavad, metsadest ja kinkudest tagasi paisatakse, kohisedes üle mere meie poole jooksevad, vahetpidamata, järeleandmata lainetavad, majasteetlikult, rahkam rahkami järele.

Laevalagi äkki inimesi täis. Püssid, padrunid läbisegi, vööd tõmmatakse haaki.

„Lennuk tuleb,“ ütleb keegi. Vaatan põhjapoole. Sealt on näha rasket suitsu. Tuleb täiel aurul.

„Lembit“ seadib end kuidagiviisi silmatorkavalt uhkesse, väljakutsuvasse asendisse, tal on nagu rind ees ja pea püsti ja nihkub rannale lähemale, seejuures ikka meile vastu tulles. Ikka välguvad temalt uued kollased tuled. Vahetpidamata mürin, kord raskelt raksatav, kord kergemini kärगतades, ronib randa mööda edasi-tagasi ja tema põhitooniks on nagu õhu karjatav alaline kaebamine ja oigamine.

„Vaata kurjevaim, või julgevad meie peale lasta,“ sõnab keegi. Vaikne, ärev tegevus, kuulipritse toodakse üles, püsse, automaatpüsse, terve laevalagi kuulikaste täis. Üks ranna poolt saadetud granaat langeb ühe meie laeva pära taga vette, vesi käib sambana kõrgele. Õhk undab kogu aeg, huugab ja kõmised. Ja juba ongi „Lennuk“ päral. Küll käib see kõik ruttu, tema mürisev hää lüüab juba sekka, paiskab end röögatades vastu kallast, löök löögi järele. Tema ja „Lembit“ riivivad kallast, üksteisele vastu tulles, üksteisest möödudes ja kaugenedes ja randa igalt poolt tulistades.

Imelik väsimus minus. Ma tean — kõue ajal tahan ma alati magada. Ja see müra teeb roidunuks, uimaseks; muidugi närvilikkus. Ka ei näe laskmise tagajärgi. Rand ikka endine hall, ainult et kord meist paremal, kord aga pahemal pool paistavad välgatused ja et kogu kaldastik suurtest võimsatest kõuelöökidest kumiseb. Ilmatu kaugel maalt kostavad veel kõiksugu

kajad, ilma et nad raugeda saaksid, sest alati uued kargatused löövad hälltemere uuesti lainetama.

Ja mina ütlen enesele, et mingi kas või maailm põrgu, mina lähen nüüd magama. Ja heidan kajutisse. Kapten Paulus tuleb alla, ajab kasuka selga ja tähendab: „Tule parem üles. Kui siia granaat sisse lööb, siis ei saa enam välja.“ Minu pärast löögu nad kaks korda sisse, mina tahan magada.

Kuid kaua uinuda ei saanud. Hirmus raksatus pea kohal ajab äkki jalule. Tõmban palitu selga ja võtan püssi kätte.

Laevalaelt vaadates on pilt muutunud. Meie laev on jõudnud üsna kalda lähedale, ja jällegi kargatus, mis kõrvad laulma paneb. Hohoo — ka meie laev annab tuld! Raks-raks! Jälle! Ka komandosilla suurtükk töötab. Lähen laeva ninasse, kus komandor (kahurlaskja) jälle nõorist tõmbab ja pikast kahurist rahet vastu randa saadab. „Trähh“, paneb ülalt väikene suurtükk sekka.

Komandori nägu meeldib mulle. Kui nõorist tõmbab, on ta huuled kokku surutud ja silmad kurjad. Nii-sugune nõoritõmme ütleb: Küll ma teile näitan!

Kange laskja on ka kokk. Käiste väel seab ta kahurit ja tõmbab nõori. Olevat juba endistel dessantidel vaimustusega ja hästi lasknud.

Aegamööda hakkab aru saama niisugusest dessantmanöövrast. Sest ikka lähemale rannale liiguvad väiksemad laevad. Mida väiksem laev, seda lähemale. Ja need väikesed võtavad ranna tulistamise üksteise järele enese hoole. Meist natuke ettepoole nihkub veel üks laev ja haugub tuld vastu kaldanõlvakut. Kui lõpude-lõpuks veel see praam või mis ta on, mida meie puksiiris vedasime ja mida meie veeluseks paadiks nimetasime, ägedalt ja vihaselt hakkab turtsuma, üsna ranna ääre asub ja kiirelt laenguid hakkab sülitama, ajab ta üsna naeru peale.

Aga siis hakkab teisel viisil huvitavaks minema. Äkki vilistab sul midagi kõrva äärest mööda. Siin ja seal meie laeva kõrval tõusevad plaksatavad veesambad õhku. Me oleme siis juba püssikuuli kaugusel. Tõmban püssi palge ja hakkab kalda poole tuld andma. Mitmed feised teevad ju niisama, kuni üks Soome ohvitser seletab, et sel ei ole mõtet.

Väike mootorlaev lõpetab tuleandmise, tuleb meie poole, seab oma parda meie parda külge. Mehed hakkavad suure hooga ja rüsinaga meie laevalt tema peale ronima. Siin ulatab üks püssi, teine padruneid, kolmas kuulipritse, neljas linte üle. Karjutakse komandosõnu, segamini. Ja siis on see laevalagi seal puupüsti täis, mootorlaev lahkub meilt, käänab nina ranna poole ja hakkab tulise kiirusega maa poole liikuma. Üks Soome ohvitser laevaninas juhhib vahetpidamata kuulipritsi rahet maale. Ja siis äkki seisak. Väike paat lastakse alla. See on kohe inimesi täis. Ja siis kaldale. Paat jääb kivide vahele kinni. Kaks soomlast saavad haavata, üks näost. Nägu üleni verega. See aga tõstab soomlaste otse kaasakiskuvat hoogu. Nad kargavad vette, püssid kõrgel käes, ja tormavad randa. Ühel kukub püss merre. Ta läheb vee alla püssile järele, saab relva jälle kätte ja tormab üleni märjalt teistele järele. Nii pääseb kõigepealt umbes

Nad kargavad vette püssid kõrgel käes ja tormavad randa.

kakskümmend meest maale. Kohe algab püsside praging. Nad kaovad ranna sinaka udu sisse.

Aga kõik katsed veel mehi maale saata äparduvad. Mootorlaevaga ei saa, jääb kivide vahele kinni. Lainetus on tugev, peksaks paadid puruks. Pimeduse ni jannatakse. Iga tunni järele jälle ärevust loov teade, et nüüd saab maale. Jällegi asjata. Ja närve sööb, et see salgake seal maal on ja et temale appi ei saa. Need kaks Narva koolipoissi — nad on lallepojad ja Konga on nende nimi — on kaasa läinud.

Õhtul on meri vaiksem, aga maale ikkagi ei saa. Meie pisikesed paadid ei mahutaks ka kuigi palju. Heidan magama. Kuulen läbi poolune, kuidas Pitka ja Paulus mõtteid vahetavad. Meri peab vaikne olema, et hääled nii kannavad. Ärkan täiesti, sest mõttevahetus on huvitav. Pitka ähvardab oma laevalt. Lubab Paulus sõjakohtu alla anda. Paulus ähvardab sõjakohtuga vastu. Ütleb, et ta maal kange mees küllalt olevat, aga vett mööda ta sõdida ei oska. Otsitagu õige maalemineku koht, küll siis juba talitab. Tema meremees ei ole.

Ma tean, et Pitka pragada armastab. Paulus teab seda nähtavasti ka ja mõirgab ja vannub meeste kilutamist.

Siis jääb jälle vaikseks. Kell kaks äratatakse mind. Hõõrun silmi: Narva poisid mu kajutis! Ma hoolitsegu jalamaid, et admiralilaevale signaalseeritaks: hea maandumiskoht leitud, kaks suurt lootsikut, kus kummasegi 50 meest mahub. Nii saaks kolme tunniga laevad tühjaks. Narva-Jõesuus olevat 700 punast. Vairaras üks polk. See ei tahtvat sõdida, tahtvat end vangi anda. Nemad võtnud kaks enamlast vangi, soomlased lasknud 6 punast maha.

Ajan kapten Pauluse üles. Ja siis kõlavad läbi une laevalt laevale komandosõnad. Meie laev liigub paar versta tagasi Utria küla alla.

Hommikul taskud padruneid täis, siis maale. Üks Narvast siia kaitsekraave kaevama toodud mees naerab rannal, kuidas punased ka püüdnud vastu lasta. Rahvas kaldal oli rõõmus, hirmuvirvendused veel nägudel. Veel leidub mõni hobune, padrunikastid regedele.

Pauluse staap olevat Utrias. Teel sinna igalpool uudishimulisi. Utrias võetakse mind hallooga vastu, hulk tuttavaid I Eesti polgust, kes mitmel laeval laiali olnud. Mehed asetatakse ritta, Paulus, kapten Tulmin — langes Saaremaa mässi vaigistama minnes — ja mina kõnnime ees ja meiega seltsib nuttev 15-aastane tütarlaps. Kaebab, et ära viisid hobused, ema käskinud tagasi tuua.

„Jumal, Jumal, mis nüüd küll saab, ka venna viisid kaasa.“ Trööstisime, et küll tagasi saab. „Punaste käest päästisime, omad muudkui võtavad viimase,“ heidab ta meile ette, ise ikka meie ees sammudes. Majade ustel seisvad teised tütarlapsed küsivad, kas ta polgu komandör on.

Ilm on udune ja seni on üsna vaikne. Siis äkki paremat kätt üks pauk, pahemat kätt praksatus. „Schrappnell,“ ütleb kapten Paulus. „Seadke endid nii, et otsekohe ahelasse saate asuda, mitte nii mütsakas koos kõndida.“

Meeste read korraldavad endid. Tütarlaps hädaldab, ise pool naerul, pool nutul, et nüüd enam eluga tagasi ei saa. Tagasi aga ka ei lähe, kuigi lubame hobused ilusasti ühes vennaga ära saata. Sammub meie ees vahvalt edasi ja kaebab, et vist ikka suurema peab. „Nägingi und, et kübara kaotasin.“

Ja siis ongi Laagna käes. Enne suur küün, siis puiestee, mille otsas valged mõisahooned. Küüni juures kahemeheline soomlaste valvepost, mõisas ja Narva pool mõisat soomlaste hallid read, seas mõni valge ohvitseri nahkmüts.

Peatume küüni juures. Ohvitserid lähevad mõisa Ekströmi staapi.

Üleval pilvises taevas plaksatavad šrapnellid, mitte sagedasti, vahete-vahel. Laskjad ei näe ju ka mitte midagi. Kes aga lasevad? Vast oma soomusrong? Aga kus see nii ruttu siia sai? Kuid kõik on võimalik. Sidet meil mingisugust ei ole, mitte midagi ei tea.

Tallinna pool maanteel tuleb kaks ratsanikku tantsivatel mustadel hobustel. Kaks soomlast läheb mõisast vastu. Jätavad vahemaa ja räägivad. Mida, ei ole kauguse pärast kuulda. Siis keeravad ratsanikud tagasi, soomlased ka, ja otsekohe hakkab lääne poolt metsast ja puhmastikust must rida välja venima. Kes need võiksid olla? Kõik meie mehed vaatavad.

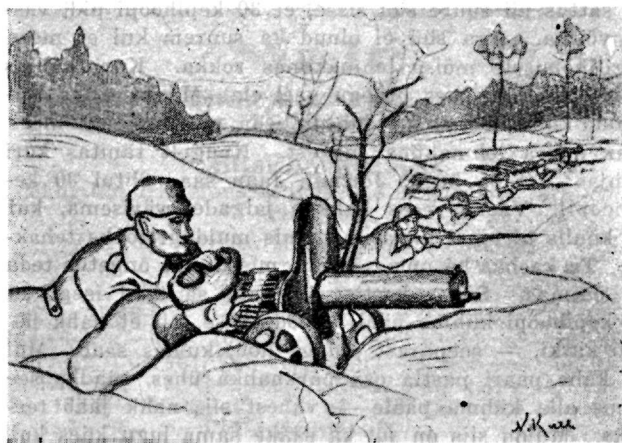
Ma teen ettepaneku, kuulipritsid regedelt maha võtta. Veltveebel vastas, et ohvitseri ju siin ei ole ja ilma käsuta ei tea, kas võib. Mul kargab hing täis. Sõjamees ma ei ole, aga nõndapalju ma tean, et kui ohvitseri ei ole, siis järgmine kraad käsutab, järelikult siin veltveebel. Kuulipritsid regelt muudkui maha! Jalamaid ja igaks juhtumiseks! Ise haigutan ja kõht läheb väga tühjaks. Võtan kaasaantud leiva ja

keedetud elajaliha välja, lõikan tüki ja tahan paraviisi sööma hakata, kui ragin lahti läheb.

Seda on pärast suureks vahvuseks loetud ja mind on vabadusristikski ette pandud. Mina aga teadsin samal silmapilgul selgesti, et siin muud midagi ei olnud kui närvilikkus hädaohu ees. See paneb haigutama ja teeb kõhu tühjaks. Olen seda teiste ja enese juures elus tähele pannud. Paras mõõt tervet aru juure, see on kogu see kangelaslikkus.

Siis läks, nagu öeldud, lahti. Kuidas see päev nii lühidalt õhtule läks, see on mulle ikka veel nagu uni.

Õhk hakkas ragisema. Peade kohal visati nagu hernestega vastu plekki, särises, nagu oleks soola kuumat peale riputatud, üks käputäis teise järele. Olid nagu rahe all, mis aga taevale tänu ristloodis käis ja liiga kõrgelt — puiestee oksid pudenes kaela. Meie

Meie mehed olid kohe esimese ragina ajal ahelikus ja tuiskasid lund.

mehed olid kohe esimese ragina ajal ahelikus ja tuiskasid lund mööda vaenlasele vastu alla nõlvakule nürmele. Seal nõos heideti kõhuli, tiivameheks ühelpool viroonlane Selling, teisepool viroonlane Klein, mõlemad automaatpüssimehed. Aheliku keskel veltveebel kuulipritsiga. Mõnelt kohalt tuiskas lumi kergelt, oli näha, et mõni üksik punane ka allapoole oskas sihtida.

Mul löi süda tugevalt, et meie mehed esimesed olid hoopi vastu võtma. Ragin ja plaksumine tõusis ja mõõnas vahetpidamata. Ja igavaks läks seal üks seis, kuna teised kaugel nõos kõhuli on. Mõtlesin, et lähen õige mõisa poole.

Ja kui puiesteed mööda sinnapoole asun, silmad ikka vaenlase sihis, näen äkki üht soomlast minu kõrval risti üle tee hüppavat ja siis kraavi kõhuli heitvat. Vaatan teisele poole, veel üks soomlane, hüppab üle kraavi puiesteele, kuid jääb sinna kõhuli lamama. Kuul oli otsaesisest sisse tunginud, aju oli nagu sarv end välja puurinud. Mõtlen veel, et päris Soome nägu, aga seda pikanäolist, tugevajoonelist tüüpi, suurte, kõvade hammastega, nagu Sikal oli, kes Meelimäel teise poisi kakelusel surnuks löi, kui ma väike olin.

Lõpp lähimas numbris.

PILTE

MUISTSEST EESTI ELUST

Parknahk sai pekka.

Vana „Jõrmuli Jaan“ — väärnimega „Ugur“ — oli vanasti Vastseliina mõisas sõnnikuveol abiks, kus ta sattus nii suure süü sisse, et 30 kepihoopi pidi vastu võtma. Aga süü ei olnud ka suurem kui et mees tegi hobusele mõisa lehmaküna rokka. Kuri kubjas Märt Neuman (kes praegu veel elab Misso vallas Kümaku külas, 86 a. v.) juhtus seda nägema, kui mees läks mõisa lehmaküna juurest. Kaugelt täntas kuri kubjas: „Sina kurat Jõrmuli Jaan saad õhtul 30 kepihoopi!“ Vaene mees hakkas jalgadel värisema, kui ta kuulis hirmust ähvardust, mis muidugi tõeks teha- se. Ta kaebas ka oma sõbrale, missugune õnnetus teda oli ootmas. Sõber kostis: „Vaata, sa tead isegi, et 30 kepihoopi kühma pääle mõõdetakse, nii et nahk läheb katki, — seepärast pidage nõu, kuidas saab: Mul on kahe paari pastla osa parknahka ühes, säädke see hame alla kühma pääle — vahest siis nahk jääb terveks. Muidu siis on sul ka sääake sama lugu käes kui mulgi mullu, kui ei seitse nädalit saanud sauna minna: selg kõik kopras kui kuuse koor.“

Õhtul pidi ka vana Jõrmuli Jaan heitma pihtsärgi seljast, rahulikult paigal seisma ja ootama, kuni kuri kubjas 30 kepihoopi luges kühma peale. Ehk mehel küll hea takune hame seljas oli, läks see juba kümnen- da kepihoobi all puruks ja 20 kepihoopi anti — kupja teades — palja piha peale, kes tigidameelselt pärast kiitis: „Küll oli kuradil paks nahk; sai küll katki pekstud, aga tead, verd ei tulnud veelgi välja.“

Seitsaadik võttis mõnigi mees mõisa minnes moeks õmmelda hame kühma alla pala parknahka, mille läbi luu küll valu kannatas, aga liha hoiti ikka terve. — See on tõesti sündinud lugu. Vana Jõrmuli Jaani oma suust kuulnud.

Hullu krahvi ullitused.

Vanasti elanud Rõuge kihelkonna jaos üks hull krahv, kes seesuguseid hulle tükke teinud, mida praegu vanemad inimesed nagu muinasjuttu kõnelevad. Hullul krahvil olnud üks uhke ratsahobune, kes oma kaks-, kolmsada rubla maksnud. Ükskord näinud ta vaest talupoega oma häärberi ees mütsiga seisvat, käe- kesedki vaheliti. Ja see vagane olek pahandas teda väga ja ta tahtis vaest talupoega selle eest nuhelda. Silmapilk tuli ta häärberist oma uhkete külaliste hul- gast välja, et mehele süüd otsida. „Mees, mis sinu laisklema, kui teole ei minema?“ Mees kostis: „Au-

lik härra, mul on ju isegi kaks tublit poega hobusega teol. Ma tulin enne mõisahärrale sündimispäevaks õnne soovima. Kubjas eile ütles, et härral on homme sündimispäev.“ See vagane tahtmine kihutas pahase härra veel enam vihale. Kuidas julges üks „rumal talupoja siga“ tulla saksale õnne soovima? Selle läbi sai ta oma arvurohkete suurte sõprade naerualuseks. Ta otsis mehele veel ühe ja teise küsimisega süüd, aga ei saanud kustki. Viimati tuli talle üks hea plaan ette; ta käskis tallipoisil oma uhke ratsahobuse tuua välja, kinkis talupojale ja ütles: „Noh, hea nõu eest õnne soovima tulla kingin ma sulle oma ratsaruuna; aga ära sina kingitu hobuse suhu kaegu. Peab sinu meeles!“

Talumees hakkas suure rõõmuga härra uhke ratsahobusega kodu poole sõitma. Ta tee läks ühest väike- sest metsasaarekesest läbi. Seal astus mees hobuse seljast maha ja mõtles: „Ega see küll õige hobune ole, et härra selle mulle ära kinkis. Oot-oot, ma kaen, kui vana ta ka on.“

Vaevalt oli mees hobuse ohjadega puu külge köit- nud, suu vallale ajanud, kui härra ka oma külalistega oli sealsamas. Hirmus vihaselt röökis ta mehele, kes pakku tahtis minna: „Seisma, lontrus! Eks ma õel- nud, sina ei tohi kingitud hobuse suhu kaema. Saa- ma selle eest 30 vitsalööki.“ Vaene mees pidi sealsa- mas maha heitma ja härra toapoiss luges talle 30 va- lusat tagaotsa peale.

Teinekord nägi ta külast mööda minnes, kuidas talumees aeda tehes ölesidemetega teiba-paari kinni mähkis. Ajas ka oma ratsu-ruuna mehele manu ja küsima: „Mispärast sina õlgiga teibapaari siduma, lontrus, miks?“ Vaesel mehel tuli nagu kogemata õig- lane ütetus suust: „Jah, härra, minule juba jätkub aeda siis ka, kui õlgedega teibapaari köidan. Kas mind siin tuleval aastal härra tahtmisel enam ongi?“ Seal peksis hull krahv hirmus vihaseks saades vaesele talupojale ratsapiitsaga vastu pead, suud ja silmi, nii et veri igale poole lendas ja mees kahe käega suud- silmi kinni pidi hoidma ja tänitama. Viimati ehk läks tal endal ka vaese mehe pärast süda haledaks: tõmbas pungast sajarubalise paberi välja, andis mehele kätte ja ütles: „Siduma ikka aiateibad vitsadega kinni; ei ajama sind keegi ka tuleval aastal talust välja.“

Selle talumehe suhtes pidas hull krahv ka sõna. Praegu elavad selles talus tema lapselapsed õnnelikku elu.

Oma põld ja mõisa nurm.

Kui maa juba paljaks läks ja ära tahenes, pidi vanasti iga mees olema hobusega platsis, et suurt mõisa nurme harida ja seemendada. Vaeste orjameeste oma põld pidi tehtama kas pühapäeval eraajast või kogu hilja, kui suured mõisanurmed juba igal pool haljendasid. Nii tuli sügisene hall ja külm ja orjaperekond pidi talvel imema näljakäppa.

Ükskord ühel sügisel tõu-kokkupanemise teo-eespäeval jäi kaugelt talumees teole minekuga nii hiljaks, et teistele juba kubja poolt oli töö kätte juhatatud ja tema läks üksinda tööd küsima (kupjalt). Tigeda südamega kubjas viis ka mehe mõisa, käskis seal seni oodata, kuni härra magamast tõuseb ja talle tööd juhatata. Mehe süda hakkas küll sees jahvatama, kui ta mõisaköögis umbes tund aega töölt ära oli oodanud. Kui härra üles tõusis ja mees maani kummardudes talle lähenes, et tööd küsida, küsis härra pehmelt, tige-dasti naerdes: „No mispärest kubjas sulle tööd ei andma?“ Mees: „Armuline härra, ma jään veidikese hiljemaks kui teised; kauge maa, tee halb, hobu kõhn, ei saanud, ei saanud ennem.“ Härra: „No mispärest juba eile tulema ei hakkama? Laisklesid tänase päevatõusuni kodus ja siis veel hakkasid mõisa tulema. Hooa, sina lurjus, lontrus, Jumala päeva varas; 30 soolatud vitsalööki laisa naha peale!“ Vaene mees oiates alandlikult vastu paluma: „Kõige armulisem härra, mul ei olnud eilne päevgi — ehk küll kallis pühapäev oli — laiselda; pelgasin halla, varane kesva põllukene oli ju verdel, panin kokku ära, muidu ehk jäänud niisama ilma kesva terata kui mullugi.“ Mõisahärra hakkas suure suuga tige-dasti naerma ja ütles: „Hooa, eks ma öelnud, sina lontrus, Jumala päeva varas! Tegid pühapäeval tööd, varastasid Jumala päeva ja viitsid ka minu teopäeva. On sulle sinu põllulapike enam kui minu suured nurmed ja laiad väljad? Ma ütlen sulle, 50 soolast vitsalööki peab sinu saama.“

Ehk vaene mees küll seda kuuldes põlvili härra jalge ette maha langes, teda meeleheitlikult palus mitte peksta — ei kuulnud sellest keegi midagi. Ta sai sealsamas oma kätte, pealegi nii vihaselt ja valusalt, et vaene mees maastki üles ei saanud tulla enne kui tõsteti. Tige härra laskis „laisa mehe“ panna tema oma vankrile ja saata koju, kus õnnetu mees kuus nädalat põdes ja — suri.

See lugu on jutustaja Jaan Helsteini kinnituse järgi tõesti sündinud lugu Rõugu kihelkonna „söödikute silma all“.

Kaiu mehe silguostmine.

Kaiu mees tulnud jaanipäeva eel ostma Tallinnast silku. Võtnud kaasa suure koti ja läinud Kalaranda. Räime- ja kilusaak olnud väike ja hinnad seetõttu kallid, kuid „turtsakalasad“ olnud saada rohkesti ja odavasti.

Mees ostis tündrilise koti turski ja asus koduteele. Teel läks sisse Kännu kõrtsi napsu tegema ja kiitis kõrtsimoorile: „Sain täna väga odavasti suuri silke.“ Kõrtsimoor käskis meest rutata, et kalad kodus saaksid ruttu soola, kuid mees vastu: „Oh, pole viga midagi. Ega suured silgud nii ruttu hapuks lähe kui väikesed.“

Tursad olid pikal teel sooja ilmaga päris sodiks ja hapuks põrunud. Koju jõudes kõlbasid kalad ainult sigadele ja teisel nädalal sõitis mees uuesti Tallinna „heinasilkudele“ järele.

Teel astus jällegi sisse Kännu kõrtsi ja kaebas kõrtsinaisele oma häda: „Oi kõrtsimoor, ei ma saanud neist silkudest kedagi asja, mis viimati koju viisin. Paljad räud olid neist koju jõudes jäänud järele. Ei ma enam teinekord osta suuri silke.“

Tüdruku kauplemine.

Rannamees läks kauplema teisest külast tüdrukut. Pani ette kaubatingimused ja luges ette oma talu eluolu.

„Lehma meie ei pea, kuid piima sööme iga päev. Toome külast pool toopi piima, ämbri täis vett hulka — piim paks nagu puder. Kaks korda aastas hautame kalja — kali magus nagu mödu. Särk kaalub 8 naela, kasukas 2 naela.“

Male

Toimetaja A. Burmeister.
(Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt 6.)

Sitsiilia avang.

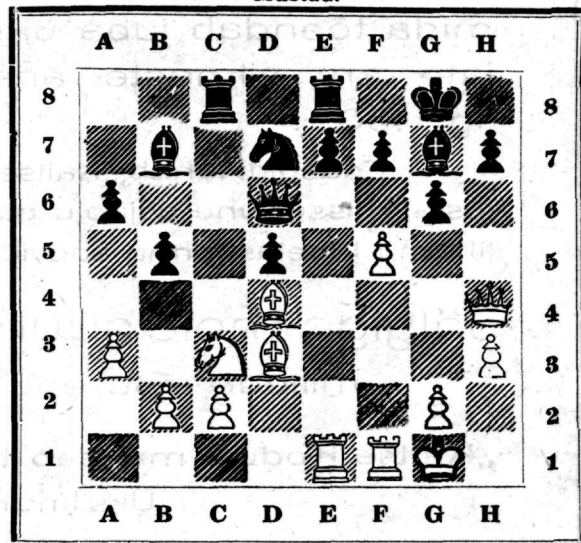
Mängitud Barcelona rahvusvahelisel meisterturniiril dets. 1929. a.

Valged: Torres. Mustad: pr. Menschik.

1. e2—e4, c7—c5, 2. Rg1—f3, Rb8—c6, 3. d2—d4, c5:d4, 4. Rf3:d4, Rg8—f6, 5. Rb1—c3, d7—d6, 6. Of1—e2, g7—g6, 7. O—O, Of8—g7, 8. Oc1—e3, O—O, 9. Rd4—b3, a7—a6, 10. h2—h3, b7—b5, 11. a2—a3, Oc8—b7, 12. Ld1—e1, Va8—c8, 13. f2—f4, Rc6—a5, 14. Rb3:a5, Ld8:a5, 15. Oe2—d3, La5—c7, 16. Le1—h4, Vf8—e8, 17. f4—f5, d6—d5, 18. e4—e5!, Lc7:e5, 19. Oe3—d4, Le5—d6, 20. Val—e1, Rf6—d7?

Seis pärast mustade 20. sammu:

Mustad.

Valged.

21. Od4:g7, Kg8:g7, 22. f5:g6, h7:g6?, 23. Vf1, f7+!, Kg7:f7, 24. Lh4—h7+, Kf7—f8, 25. Ve1—f1+, Rd7—f6, 26. Od3:g6, Ld6—e6, 27. Lh7—h8+, Le6—g8, 28. Vf1:f6+. Mustad andsid alla.

Käesoleva aasta sügisel saab sellest täis viis aastat,

kui hakkas ilmuma „Kaitse Kodul“ rahvusliku, ideesid taotleva ja kodukaitse mõtet propageeriva ajakirjana.

Selle viie aasta jooksul on „Kaitse Kodul“ julgelt ja vankumatult sammunud oma rada, jäädes kogu aeg truuks nendele põhimõtetele, mis juba esimese numbril ilmumiselega üles seati.

Selle kõrval on „Kaitse Kodul“ aga elanud läbi terve rea muudatusi oma välise ilme ümberkorraldamise sihis: on pandud tähele lugejate nõudeid ning viies neid kooskõlasse tegeliku elu arenemisega on „Kaitse Kodul“ sisu väärtuse tõstmise läbi püütud kõik ära teha meie mitmekeelse lugejaskonna soovide rahuldamiseks.

Praegusel ajal on

„Kaitse Kodul“ saanud otsitavaks perekonnaleheks, mida tõendab juba üksi see asjaolu, et ta lugejate arv viimaste aastate jooksul on tõusnud ligi 100%.

Edaspidi tahab „Kaitse Kodul“ oma sisu väärtust veelgi tõsta, missugune asjaolu peaks tähendama ka kõige nõudlikuma lugejaskonna soovide rahuldamist.

Jälgige meie suur- ja pühadenumbreid, millede sisu eriti valitud ja pildirohke.

„Kaitse Kodul“ maksab tellides ainult 6 krooni aastas.
Üksiknumber 20 senti.

Tellige, lugege ja levitage „Kaitse Kodul“